

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 42, октомври 2019 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.

В настоящия четиридесет и втори бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през октомври 2019 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2. ПРАВО НА ЖИВОТ	4
3. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ...	5
4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	7
5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС	13
6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	18
7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	34
8. ДРУГИ ПРАВА	41

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Твърдяното недобросъвестно поведение на властите, изразяващо се в манипулиране и разпространяване чрез медиите на запис на телефонен разговор, непосредствено след което жалбоподателят е арестуван и му е повдигнато обвинение, основано единствено на въпросния запис, в конкретния случай би могло, ако бъде установено при разглеждането на оплакването по същество, да обоснове приложимост на закрилата на чл. 6, § 2 от Конвенцията още от момента, в който записът е направен публично достояние, въпреки че към този момент не е било налице „наказателно обвинение“.

Поради тясната връзка на въпроса за приложимостта на чл. 6, § 2 със съществуването на оплакването, Съдът ги разглежда едновременно.

Решение по делото [Batiashvili v. Georgia \(no. 8284/07\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Право на справедлив съдебен процес“](#).

Всяко отрицателно стереотипизиране на дадена група, когато достигне определено ниво, е в състояние да засегне чувството за идентичност на групата и чувствата на себеуважение и самоувереност на членовете ѝ, като в този смисъл може да се приеме за засягащо личния им живот. Бившите затворници от Маутхаузен, като преживели Холокоста, могат да се приемат за (хетерогенна) социална група. Поради това фактите по делото попадат в обхвата на личния живот на жалбоподателя, въпреки че той не е назован поименно в статия, за която твърди, че е оклеветяваща, и чл. 8 от Конвенцията е приложим.

Решение по делото [Lewit v. Austria \(no. 4782/18\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Право на зачитане на личния и семеен живот“](#).

2. ПРАВО НА ЖИВОТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Изпълнението на заповедта за експулсиране на жалбоподателя – сирийски гражданин, би нарушило чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията.

Поради абсолютния характер на защитата, която предоставя чл. 3, съображенията на българските власти, че жалбоподателят представлява заплаха за националната сигурност, са ирелевантни. От значение е само наличието на сериозни и проверени основания да се счита, че в държавата по произход за него съществува реален риск от смърт или малтретиране. Съдът приема, че в случая това необходимо и достатъчно условие е налице, след като преценява представените от страните и служебно събрани от него данни за общото положение в Сирия и за личното положение на жалбоподателя – дезертирал от армията на Асад и присъединил се към Свободната сирийска армия.

Решение по делото [O.D. c. Bulgarie \(n° 34016/18\)](#)

3. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Изпълнението на заповедта за експулсиране на жалбоподателя – сирийски гражданин, би нарушило чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията.

Поради абсолютния характер на защитата, която предоставя чл. 3, съображенията на българските власти, че жалбоподателят представлява заплаха за националната сигурност, са ирелевантни. От значение е само наличието на сериозни и проверени основания да се счита, че в държавата по произход за него съществува реален риск от смърт или малтретиране. Съдът приема, че в случая това необходимо и достатъчно условие е налице, след като преценява представените от страните и служебно събрани от него данни за общото положение в Сирия и за личното положение на жалбоподателя – дезертирал от армията на Асад и присъединил се към Свободната сирийска армия.

Решение по делото [O.D. c. Bulgarie \(n° 34016/18\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Поради абсолютния характер на чл. 3 трудностите при приемането на мигранти и търсещи закрила лица и непропорционално големият спрямо възможностите на държавата брой лица, търсещи закрила, не освобождават властите от задълженията им по тази разпоредба.

Решение по делото [G.B. and Others v. Turkey \(no. 4633/15\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Свобода и сигурност“](#).

- ДЕЛА НА СЕС

По преюдициалното запитване относно тълкуването на чл. 4 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) и на Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки СЕС приема:

–Член 1, § 3 от Рамково решение 2002/584 във връзка с чл. 4 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган разполага с обективни, достоверни, точни и надлежно

актуализирани данни, които свидетелстват за съществуването на системни или общи недостатъци на условията в местата за лишаване от свобода в издаващата държава членка, за да прецени дали съществуват сериозни и потвърдени основания да се приеме, че ще има реална опасност, след като бъде предадено на тази държава членка, лицето, срещу което е издадена европейска заповед за арест, да бъде подложено на нечовешко или унижително отношение по смисъла на този член, той ще трябва да вземе предвид всички относими материални аспекти на условията в мястото за лишаване от свобода, в което конкретно се предвижда да бъде задържано това лице, като личното пространство в килия в мястото за лишаване от свобода, с което разполага едно задържано лице, санитарните условия, както и обхвата на свободата на движение на задържаното лице в рамките на това място за лишаване от свобода. Тази преценка не се свежда до контрол на явните недостатъци. За нуждите на такава преценка изпълняващият съдебен орган трябва да поиска от издаващия съдебен орган информацията, която счита за необходима, и по принцип при липсата на точни данни, позволяващи да се приеме, че условията на лишаване от свобода не са в съответствие с чл. 4 от Хартата, трябва да се довери на предоставените от този орган гаранции.

–Когато става въпрос по-конкретно за личното пространство, с което разполага едно задържано лице, при сегашната липса в правото на Съюза на минимални стандарти във връзка с това, изпълняващият съдебен орган трябва да се съобразява с минималните изисквания,

произтичащи от чл. 3 от ЕКПЧ, така както го тълкува Европейският съд по правата на човека. Ако при изчисляването на това пространство, което е на разположение, не трябва да се включва пространството, заето от санитарните инфраструктури, при изчисляването се включва заетото от мебелите пространство. При все това за задържаните лица трябва да се запазва възможността да се движат нормално в килията.

–Изпълняващият съдебен орган не може да изключи съществуването на реална опасност от нечовешко или унижително отношение само с мотива, че съответното лице разполага в издаващата държава членка със способ за защита, който му позволява да оспори условията на лишаване от свобода, или че в тази държава членка има законодателни или структурни мерки, чието предназначение е да засилят контрола на условията на лишаване от свобода.

–Установеното от този орган съществуване на сериозни и потвърдени основания да се счита, че ако бъде предадено на издаващата държава членка, за съответното лице ще съществува такава опасност поради условията, преобладаващи в мястото за лишаване от свобода, в което конкретно се предвижда то да бъде настанено, не може да се съизмерва, с оглед на вземането на решение за предаване, със съображения, свързани с ефективността на сътрудничество в областта на наказателното правосъдие и с принципите на взаимно доверие и взаимно признаване.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-128/18](#)

4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Тенденцията в международното право към възприемане на мерки, алтернативни на административното задържане на мигранти, обхваща не само децата, но и техните родители. Най-добрият интерес на детето не се ограничава до неразделяне на семейството. Властите трябва да предприемат всички необходими действия за ограничаване на задържането на семейства с деца, доколкото това е възможно.

Гаранциите на чл. 5, § 4 се обезсмислят, ако съдът игнорира конкретни изтъкнати от задържаното лице факти, които могат да поставят под съмнение „законността“ на задържането по смисъла на Конвенцията. Ако съдът не изложи надлежни мотиви или постановява повтарящи се, стереотипни решения, това може да представлява нарушение, изразяващо се в лишаване на гаранцията по чл. 5, § 4 от нейната същност.

Решение по делото [G.B. and Others v. Turkey \(no. 4633/15\)](#)

Фактите: Жалбоподателите – руски граждани, са майка („жалбоподателката“) и трите ѝ деца („малолетните жалбоподатели“). Те влезли в Турция на 17 октомври 2014 г., а на следващия ден били задържани при опит да прекосят незаконно границата със Сирия. На 22 октомври с.г. били настанени в центъра за извеждане на чужденци Кумкапъ в Истанбул. На следващия ден била издадена запо-

вед за депортиране на жалбоподателката и за задържането ѝ за тази цел.

На 7 ноември с.г. жалбоподателите подали молба за международна закрила, а на 11 ноември с.г. – жалба до съда, в която оспорвали законността на задържането и искали да бъдат освободени. Изтъкнали, че задържането причинява сериозни физически и душевни страдания на малолетните жалбоподатели, особено предвид лошите материални условия в центъра Кумкапъ, които представлявали нечовешко и уничително отношение. Впоследствие подали допълнение към тази жалба и още четири жалби срещу задържането. Истанбулският съд ги отхвърлил (последната на 29 януари 2015 г.). По отношение на малолетните жалбоподатели постановил, че поради липсата на заповеди за задържането им, жалбите им са недопустими, а задържането на жалбоподателката намерил за законно.

На 22 януари 2015 г. жалбоподателите били преместени в центъра за извеждане на чужденци в Газиантеп. На следващия ден областният управител издал заповед за депортирането им, както и за задържането им докато трае процедурата. Жалбоподателите оспорили законосъобразността на задържането пред местния съд и поискали да бъдат освободени, като подчертали, че материалните условия в центъра са неподходящи, особено за малки деца. Изтъкнали и че са задържани въпреки липсата на близка перспектива да бъдат експулсирани, тъй като жалбите им срещу заповедта за депортиране и отказа за убежище били висящи пред съдилищата. На 5 февруари с.г. съдът отменил заповедта за задържане и постановил освобождаване на жалбоподателите. Решението му достигнало до съответната администрация в Газиантеп едва пет

дни по-късно, така че всички жалбоподатели били освободени на 10 февруари.

Жалбоподателите твърдят, че центърът Кумкапъ е бил сериозно пренаселен, нехигиеничен, без редовно почистване. Спалното бельо не било сменяно никога. Нямащо достатъчно осветление, отопление и вентилация, а жалбоподателите били изложени на тютюнев дим през цялото време. Нямащо осигурен редовен престой на открито, дори и за децата. В стайте нямащо ключове за осветлението и то било държано включено през цялата нощ, което нарушавало съня им. Отсъствали каквито и да било мерки за задоволяване на хранителните и други специални нужди на децата. Условиата в Центъра в Газиантеп били дори по-лоши.

На 15 декември 2014 г. жалбоподателите подали жалба до Конституционния съд (КС), в която изложили оплакванията си както от незаконосъобразното задържане и неефективността на упражнението от истанбулския съд контрол, така и от материалните условия по време на задържането им в центъра Кумкапъ. Поискали и съдът да постанови освобождаването им като привременна мярка. На 9 януари 2015 г. КС отхвърлил искането за привременна мярка, а на 24 май 2018 г. се произнесъл с решение, като обявил оплакванията на жалбоподателите за недопустими поради неизчерпване на средство за защита, което съгласно променената му през ноември 2017 г. практика било ефективно в случаи като техния.

Решението:

I. По допустимостта на жалбата

83-94. По възражението на правителството, че жалбата е недопустима поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като производството пред КС било все още висящо, Съдът припомня, че изпълнението на това задължение обикновено се преценява към датата на подаване на жалбата в Страсбург, но той е приемал, че последната фаза на конкретно правно средство може да бъде достигната и след това, преди произнасянето по нейната допустимост. Съдът е поканил правителството да вземе становище по междуременно

представеното от жалбоподателите решение на КС, но то не го е сторило. Тъй като съгласно чл. 35, § 1 от Конвенцията правителството, което прави възражение за неизчерпване, трябва да уточни средствата, които не са използвани, Съдът не взема предвид посоченото в решението на КС средство и обявява жалбата за допустима.

II. Оплакването по чл. 3 самостоятелно и във връзка с чл. 13 от Конвенцията

95. Жалбоподателите твърдят, че материалните условия на задържането им са представлявали нечовешко и унижително отношение по смисъла на чл. 3, както и че не е било налице ефективно вътрешноправно средство за защита по отношение на това оплакване.

Оплакването по чл. 3

99-101. Съдът припомня, че съгласно чл. 3 от Конвенцията държавата трябва да гарантира условия на задържане, които са съвместими със зачитането на човешкото достойнство и не причиняват по-голямо от неизбежното страдание, присъщо на задържането. Когато преценява съответствието на материалните условия на задържане с чл. 3, Съдът взема предвид фактори като осигуреното лично пространство, възможността за разходка на открито, достъпа до естествена светлина и въздух, проветряването и съответствието с минималните санитарни и хигиенни изисквания. Що се отнася до малолетните, тяхната изключителна уязвимост е решаващ фактор, който има предимство пред съображенията, свързани с положението на детето на незаконен имигрант.

102-113. Съдът вече е намирал нарушение на чл. 3 в редица случаи, свързани с материалните условия в центъра Кумкапъ, по-конкретно поради неговата пренаселеност и липсата на занимания на открито. Според докладите от посещенията на Националната институция по правата на човека и Комитета за предотвратяване на изтезанията съответно през май 2014 и юни 2015 г. – т.е. по времето на пребиваването на жалбоподателите там – тези проблеми продължават да съществуват, условията са крайно нехигиенични, пушенето е разрешено в спалните помещения. Не са взети почти никакви

мерки за посрещане на нуждите на децата. Според Съда направените констатации, които правителството не успява да опровергае, потвърждават даденото от жалбоподателите описание на лошите материални условия в центъра и, в съчетание с продължителността на задържането им, са напълно достатъчни за да се приеме, че тези условия са им причинили страдание, надхвърлящо неизбежното, и че достигат прага на суровост, при който чл. 3 е приложим. Наличието на занимания на открито е основен компонент на защитата на чл. 3. Излагането на тютюнев дим е проблематично дори по отношение на възрастните задържани. Очевидно неблагоприятните условия на задържане в центъра Кумкапъ са били особено неподходящи за малолетните жалбоподатели, с оглед на изключителната им уязвимост, и са в пълно противоречие с широко признатите международни принципи за закрила на децата. Съдът е наясно, че Турция изпитва сериозни затруднения да се справи с наплива на мигранти и лица, търсещи закрила, поради което не подценява тежестта и натиска, предизвикани от тази ситуация. Съдът е наясно и с трудностите при приемането на мигранти и търсещи закрила, както и с непропорционално големия спрямо възможностите на държавата брой на лицата, търсещи закрила. Въпреки това, като се има предвид абсолютният характер на чл. 3, подобни затруднения не освобождават държавата от задълженията ѝ по тази разпоредба (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 184). Поради това Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията с оглед на материалните условия на задържане в центъра Кумкапъ.

115-117. Що се отнася до условията в центъра в Газиантеп Съдът припомня, че по принцип жалбоподателите следва да предоставят подробни и непротиворечиви данни относно фактите, на които основават оплакванията си, както и да ги подкрепят с доказателства, доколкото това е възможно. Съдът отбелязва обаче, че на практика за едно задържано лице може да се окаже много трудно да събере доказателства относно материалните условия на задържането му. Затова при определени условия е допустимо тежестта на доказване да бъде

прехвърлена от жалбоподателя към правителството, особено когато само то разполага с информация, която може да потвърди или опровергае оплакванията (напр. *Kokoshkina v. Russia*, no. 2052/08, § 59). При това положение твърденията на жалбоподателя може да се приемат за доказани, ако правителството не предостави относимата информация, без да даде приемливо обяснение за причината (see *Ananyev and Others v. Russia*, nos. 42525/07, 60800/08, § 123). В случая правителството не е представило достатъчно доказателства, за да опровергае твърденията на жалбоподателите относно материалните условия в центъра в Газиантеп, нито е дало обяснение дали и как центърът е оборудван, за да посрещне нуждите на задържаните в него деца. Поради това и като отбелязва поспециално, че задържането на малолетни имигранти при неподходящи условия, дори и за много кратък период от време, повдига проблем по чл. 3, Съдът приема, че е налице нарушение на тази разпоредба и във връзка материалните условия на задържане на жалбоподателите в центъра в Газиантеп.

Оплакването по чл. 13 във връзка с чл. 3

118. Жалбоподателите отбелязват, че освен жалбите до администрацията и до съдилищата, са подали и индивидуална конституционна жалба. КС се произнесъл по искането им за привременна мярка едва след 24 дни и в крайна сметка приел жалбата им за недопустима.

125. Съдът припомня, че чл. 13 гарантира наличието на вътрешноправно средство за разглеждане по същество на „защитимо оплакване“ по Конвенцията и за присъждане на подходяща обезвреда. Предвид установеното нарушение на чл. 3, оплакването на жалбоподателите отговаря на това условие.

129-130. В случаите на оплаквания от нечовешки или унижителни условия на задържане Съдът приема, че са възможни два вида защита: а) подобряване на условията и б) обезщетение за причинените вреди. Ако жалбоподателят е задържан при условия, които нарушават чл. 3, най-важното средство за защита е това, чрез което може да бъде преустановено

продължаващото нарушение на неговото право да не бъде подлаган на нечовешко или унижително отношение. Жалбоподателите са потърсили защита срещу неприемливите условия на задържането им още докато то е продължавало. От жалбите им до КС и до Съда в Страсбург е ясно, че са искали именно незабавно прекратяване на това положение и че оплакванията им са от липсата на ефективни вътрешноправни средства, които могат да осигурят този резултат. Ето защо Съдът изследва дали са разполагали с такова превантивно средство.

131-137. Според Съда по принцип индивидуалната жалба пред КС би могла да предостави на жалбоподателите ефективна защита. В настоящия случай обаче тази процедура не се е оказала ефективна. КС не е разгледал допустимостта и основателността на оплакванията на жалбоподателите докато те са били задържани. Като се има предвид изключителното значение на засегнатия интерес, е трябвало да има правен механизъм, който да осигури побърза реакция. Възможността жалбоподателите да получат обезщетение след освобождаването им не би представлявала ефективно средство за защита по конкретните им оплаквания по чл. 3. „Съдът подчертава отново, че особеното значение, което Конвенцията придава на чл. 3, изисква договарящите държави да предвидят, освен компенсаторните средства, и ефективен механизъм за бързо преустановяване на забранено от чл. 3 третиране. В противен случай възможността за бъдещо присъждане на обезщетение би легитимирала особено тежки страдания в нарушение на тази основна разпоредба от Конвенцията и би смекчила по недопустим начин задължението на държавата да съобрази стандартите си за задържане с изискванията на Конвенцията (*Ananyev and Others*, § 98).“ Тъй като правителството не сочи друго средство за защита, което да е могло бързо да преустанови нарушението на правата на жалбоподателите по чл. 3, независимо от възможността да получат обезщетение, Съдът намира нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 3 от Конвенцията.

III. Оплакването за нарушения на чл. 5 от Конвенцията

139-140. На основание чл. 5, § 1 малолетните жалбоподатели твърдят, че административното им задържане е било незаконно, тъй като не се е основавало на издадена официална заповед, а всички жалбоподатели се оплакват от задържането им от 5 до 10 февруари 2015 г. въпреки решението на съда за тяхното освобождаване. Позовавайки се на чл. 5, § 2 и § 4, жалбоподателите се оплакват, че не са били надлежно информирани за причините за задържането им и не са разполагали с ефективни правни средства за оспорване на неговата законосъобразност. Жалбоподателите твърдят и че не са имали право на обезщетение съгласно чл. 5, § 5.

Оплакването по чл. 5, § 1

146. Договарящите държави имат право да контролират влизането и пребиваването на чужденци на тяхна територия, но то трябва да се упражнява в съответствие с разпоредбите на Конвенцията, включително чл. 5. Прогласявайки правото на свобода, чл. 5, § 1 има предвид физическата свобода на лицето и целта му е да гарантира, че никой няма да бъде лишен от свободата си произволно.

150-151. Съдът намира за установено, че малолетните жалбоподатели не са били задържани в съответствие с процедура, предвидена от закона, и поради това приема, че е налице нарушение на чл. 5, § 1 по отношение на задържането им в центъра Кумкапъ. Той смята за уместно да добави, че задържането на малки деца при неподходящи условия може само по себе си да доведе до заключение за нарушение на чл. 5, § 1, независимо дали са били придружени от възрастен или не. Международни институции, включително и Съветът на Европа, все повече призовават към бързо и окончателно преустановяване или премахване на имиграционното задържане на деца. Задържането в такъв център на дете, придружено от родителите си, би било в съответствие с чл. 5, § 1 (f) само ако властите докажат, че са взели тази крайна мярка след като са се уверили, че не може да бъде приложена друга, свързана с по-малко ограничаване на свободата.

152-155. По оплакването на жалбоподателите, че въпреки съдебното решение, с което задържането им е отменено, са били освободени от центъра едва 5 дни по-късно, Съдът припомня, че „за една правова държава е немислимо някой да продължава да бъде лишен от свобода, въпреки наличието на съдебно решение за освобождаването му. Формалностите, свързани с освобождаването, не могат да оправдаят забавяне с повече от няколко часа. С оглед на продължителността на забавянето в случая, без задоволително обяснение от страна на правителството, Съдът приема, че в периода от 5 до 10 февруари 2015 г. жалбоподателите са били задържани произволно, в нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

Оплакване за нарушение на чл. 5, § 4

157-162. Според жалбоподателите предвиденият механизъм за контрол върху законността на задържането е напълно неефективен и проблемът е системен. Съдът подходи формално, не обсъдил уредени в закона алтернативи на административното задържане, не се произнасял в законовия срок. Те били освободени едва след като Съдът в Страсбург постановил привременна мярка.

163. Съдът припомня, че задържаните лица трябва да разполагат с правно средство, което да позволи бърз съдебен контрол върху законността на задържането и да е в състояние да доведе до освобождаването им при наличието на основание за това. Разполагаемостта на средството по чл. 5, § 4 трябва да е достатъчно сигурна не само на теория, но и на практика. В противен случай то няма да отговаря на изискванията на тази разпоредба за достъпност и ефективност.

166-169. Съдът подчертава, че „с оглед на изключително сериозното въздействие на лишаването от свобода върху основните права на засегнатото лице, всички производства за съдебно разглеждане на законността на задържането трябва да се провеждат с особена бързина“. При конкретните обстоятелства – сама майка с трите ѝ много малки деца – това е било още по-наложително. В тази връзка Съдът отбелязва, че „в международното право има широк консенсус против администра-

тивното задържане на непълнолетни в контекста на контрола върху имиграцията, в съответствие с принципа на „най-добрия интерес на детето“. Когато въпреки това непълнолетни са лишени от свободата си, от националните съдилища се очаква особена експедитивност и специално усърдие при контрола за законност на задържането. Съдът отбелязва и че „тенденцията в международното право към възприемане на мерки, алтернативни на административното задържане на мигранти, обхваща не само децата, но и техните родители“. Наред с другите примери, Съдът припомня собствения си извод, макар и направен в хипотеза по чл. 8 от Конвенцията, че „най-добрият интерес на детето не се ограничава до неразделяне на семейството и властите трябва да предприемат всички необходими действия за ограничаване на задържането на семейства с деца, доколкото това е възможно“.

170-173. Във връзка с оспорването на законността на задържането на малолетните жалбоподатели пред съда в Истанбул Съдът обръща внимание, че в решенията на този съд е възприето буквално тълкуване на приложимата законова разпоредба, според която юрисдикцията на съда изглежда е ограничена до случаите на издаден административен акт за задържане. Малолетните жалбоподатели изрично са посочили, че няма правно основание за задържането им. Макар да е признал, че по отношение на тях липсва заповед, съдът не се е произнесъл по законността на задържането им, очевидно именно поради неиздаването на заповед. При тези обстоятелства Съдът приема, че механизмът за съдебен контрол по вътрешното право не е бил в състояние да осигури защита при незаконно лишаване от свобода като това на малолетните жалбоподатели. Те са попаднали в условия на правен вакуум за значителен период от време, без да имат на разположение ефективно средство за защита.

174-176. Що се отнася до жалбоподателката Съдът отбелязва, че чл. 5, § 4 не гарантира право на всеобхватен съдебен контрол, който да включва и въпроси на чиста целесъобразност, но съдебният преглед трябва да е достатъчно широк, за да обхване и условията за „законно“ задържане в съот-

ветствие чл. 5, § 1 (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 128). Националният съд не може да се ограничава само до констатацията, че съществува формално основание за задържане. В случая съдът въобще не е извършил преценка на процесуалните и материални условия, които са от съществено значение за „законността“ на лишаването от свобода или за легитимността на преследваната със заповедта за задържане цел, нито е обсъдил оплакванията на жалбоподателката. Вместо това той е обявил задържането ѝ за законосъобразно, използвайки кратки и стереотипни формулировки и просто изброявайки номерата на разпоредбите, на които се е позовала администрацията. Член 5, § 4 не задължава съда да отговори на всеки довод, но гаранциите му се обезсмислят, ако съдът игнорира конкретни изтъкнати от задържаното лице факти, които могат да поставят под съмнение наличието на съществените условия за „законност“ по смисъла на Конвенцията. Ако съдът не изложи надлежни мотиви или постановява повтарящи се, стереотипни решения, които не дават отговор на изложените от жалбоподателя аргументи, това може да представлява нарушение, изразяващо се в лишаване на гаранцията по чл. 5, § 4 от нейната същност.

177-178. Впечатление прави и това, че фактите, въз основа на които съдът в Газиантеп е направил извод за незаконосъобразност на задържането на жалбоподателката, са посочени във всичките ѝ жалби от самото начало. Съдът не вижда защо тези факти не са или не са могли да бъдат взети предвид от истанбулския съд. При тези обстоятелства, въпреки че в крайна сметка жалбоподателката е била освободена, Съдът не може да направи заключение, че предвиденият контролен механизъм е функционирал така, че да отговори на конкретните изисквания на нейното положение. С оглед на този извод Съдът не смята за необходимо да се произнесе по забавянето на отделните съдебни решения и намира за по-важно да подчертае общия ефект на неадекватния съдебен контрол, който е довел до неоправдано продължаване на задържането на жалбоподателката и по този начин е подкопал значително ефективността на правния механизъм.

180-187. Пред КС жалбоподателите са се оплакали както от незаконността на задържането им, така и от неефективността на осъществения от истанбулския съд контрол. Съдът вече е приемал, че индивидуалната жалба пред турския КС по принцип е подходящо средство за защита по смисъла на чл. 5, § 4. В случая обаче КС не е разгледал оплакванията на жалбоподателите, засягащи правото им на свобода, нито в решението, с което е отхвърлил искането им за привременна мярка, нито на по-късен етап от тяхното задържане. Съдът отново подчертава, че „за да се приеме за ефективно по смисъла на чл. 5, § 4, правното средство за защита трябва да е на разположение на лицето докато е задържано, за да може то да получи бързо съдебно разглеждане на законността на задържането си, което да е в състояние да доведе до освобождаването му при наличието на основания за това“. По принцип по-продължителните съдебни процедури пред конституционен съд могат да бъдат оправдани – при условие, че първоначалната заповед за задържане е издадена от съд, в резултат на процедура, предоставяща подходящи гаранции за справедлив процес – но и конституционните съдилища са обвързани от изискването за бързина по чл. 5, § 4. Когато административен орган е взел решение за имиграционно задържане на дете с родителите му, законността на задържането следва да бъде разглеждана с особена бързина на всички нива. При това, като е намерил, че незаконосъобразността на задържането вече е била установена от съда в Газиантеп и жалбоподателите могат да получат обезщетение, КС не е отчел, че същото не се отнася за тримесечното им задържане в Истанбул, чиято законност не е била подложена на ефективен съдебен контрол, а това може да се отрази и на перспективата им да получат обезщетение.

188. В заключение, налице е нарушение на правата на жалбоподателите по чл. 5, § 4 от Конвенцията поради липсата на ефективно и бързо разглеждане на законността на задържането им от страна на истанбулския съд и на Конституционния съд. С оглед на този извод Съдът не намира за необходимо да разгледа останалите оплаквания по чл. 5.

5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Член 6, § 2 от Конвенцията не забранява на властите да информират обществеността за всякакви наказателни производства, но изисква да правят това с цялата предпазливост, необходима за зачитането на презумпцията за невинност.

От гледна точка на приложимостта на чл. 6, § 2 положението на жалбоподателя е било реално засегнато от действията на разследващите органи, които неоправдано са предизвикали подозрение по отношение на него, като са подправили и разпространили доказателствен материал с цел след това да му повдигнат обвинение, основано именно на този материал. Общественият интерес от информация за значими събития не може да оправдае подобни действия, способствали жалбоподателят да бъде възприет като виновен преди вината му да е доказана пред съд.

Решение по делото [Batiashvili v. Georgia](#) (no. 8284/07)

Фактите: По време на въоръжения конфликт в Абхазия, в периода 1992-93 г. местно паравоенно формирование, предвождано от г-н Е.К., защитавало долината на р. Кодори (т.нар. Кодорски проход) от силите на сепаратистите. След 1994 г. то продължило да действа със статут на батальон от въоръжените сили на Грузия с цел осигуряване на безопасността в района. През 2005 г.

Министерството на отбраната разпоредило разпускането му, но Е.К. отказал да изпълни заповедта и на 22 юли 2006 г. публично обявил неподчинение. Според него централното правителство планирало насилствено установяване на контрол в региона, което можело да ескалира в гражданска война. Било образувано наказателно производство и разследващите органи получили разрешение за подслушване и записване на телефонните разговори на Е.К.

Събитията в Кодорския проход получили широко медийно отразяване. В телевизионни интервюта жалбоподателят – тогава изявен опозиционер, заявил, че правителството несправедливо третира Е.К. като бунтовник и предател и че използването на сила в района би имало пагубни последици за страната. След проведена на 25 и 26 юли 2006 г. операция, правителството установило контрол върху прохода. По време на операцията частната телевизия „Рустави 2“ излъчила запис на телефонен разговор от 23 юли с.г. между Е.К. и жалбоподателя, който според журналиста бил предоставен от Министерството на вътрешните работи (МВР). В него Е.К. споделял, че представител на Абхазките сепаратистки сили му е предложил военна помощ. Още същата вечер жалбоподателят заявил по друга телевизия, че излъченият запис е умишлено манипулиран, като е заличена частта от разговора, в която Е.К. казал, че е отхвърлил това предложение. Отново същата вечер заместник-председателят на парламента, а по-късно и председателят на парламентарната комисия по отбраната и сигурността направили в ефира на „Рустави 2“ изявления в смисъл, че излъченият запис потвърждава измяната на жалбоподателя, Е.К. и поддръжниците им, за която следва да бъдат съдени и наказани.

На следващия ден жалбоподателят бил разпитан като свидетел по наказателното производство и отново изтъкнал, че записът е манипулиран с цел да се внуши, че Е.К. би приел военна помощ от сепаратистите. Против Е.К. задочно било повдигнато обвинение за държавна измяна, а на следващия ден жалбоподателят бил арестуван и му били повдигнати две обвинения – за това, че не съобщил на властите за възможното участие на Абхазките сепаратистки сили в бунта, и за съучастие в измяната на Е.К. под формата на оказана му подкрепа с инструкции, съвети, информация и окуражаване. Единственото доказателство, на което било основано първото обвинение, бил телефонният разговор във вида, в който бил излъчен по „Рустави 2“. Материалите по наказателното производство съдържали официална разпечатка на разговора, изготвена от МВР на 29 юли 2006 г, която включвала посочената от жалбоподателя и липсваща в излъчения запис част. Съдът взел по отношение на жалбоподателя мярка за неотклонение „задържане под стража“ и двукратно продължил срока ѝ по искане на разследващите органи. Жалбоподателят бил освободен през ноември 2006 г., непосредствено след като в съда бил внесен обвинителен акт против него със същите обвинения.

В хода на досъдебното производство жалбоподателят подал до Главната прокуратура сигнал, че полицията умишлено е подправила и предоставила на медиите записа на подслушания негов телефонен разговор с Е.К., а в съдебно производство поискал в тази връзка да бъдат разпитани свидетели. Главната прокуратура отказала да образува наказателно производство, като приела, че явно телевизията е съкратила записа, чиято пълна разпечатка се съдържала в досието по наказателното дело. Съдът не допуснал разпит на исканите свидетели поради междувременното оттегляне на първото обвинение против жалбоподателя, основано на този запис. По второто обвинение жалбоподателят бил признат за виновен на две съдебни инстанции, но президентът го помилвал и висящото производство пред Върховния съд било прекратено.

Решението:

50-60. Съдът приема, че не е извършено твърдяното от жалбоподателя нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията. Той намира за релевантни и достатъчни изложенията от националните съдилища основания за задържането му под стража и за продължаването на неговия срок, по-специално опасността от укриване и главно от възпрепятстване на разследването с оглед на активната фаза, на която се е намирало, и на обстоятелството, че съобвиняемите му са били на свобода. Като взема предвид изводите на съдилищата относно трудността на разследването и липсата на произволни забавяния в него, както и освобождаването на жалбоподателя веднага след приключването му, Съдът приема също така, че е положено необходимото „особено усърдие“.

61-71. По основаното на чл. 5, § 4 от Конвенцията оплакване на жалбоподателя, че производствата по обжалване на съдебните актове за предварителното му задържане са протекли без устното му изслушване, Съдът припомня практиката си и намира за достатъчно, че жалбоподателят е участвал във всички първоинстанционни съдебни заседания във връзка със задържането му, а след писмената процедура по обжалването съдилищата са изложили адекватни мотиви защо първоинстанционните решения следва да бъдат потвърдени. Що се отнася до оплакването на жалбоподателя, че не му е бил осигурен незабавен достъп до всички доказателства, на които се е основавало искането за задържането му под стража, Съдът също не установява нарушение на чл. 5, § 4, като припомня изискването на тази разпоредба за бързина и намира, че ограниченият достъп до материалите по делото в началния етап на задържането на жалбоподателя е бил компенсиран от незабавното му запознаване със списъка на доказателствата и от обстоятелството, че твърденията срещу него са се основавали на собствените му изявления пред телевизии, публичните изявления на Е.К. и излъчения запис на телефонния разговор помежду им, така че той е бил в състояние да се защити ефективно.

72-77. Жалбоподателят се оплаква и от нарушение на чл. 6, § 2 от Конвенцията. С

изявленията на членове на парламента относно неговата виновност, както и с това, че МВР предоставило на медиите редактиран запис на негов телефонен разговор, властите нарушили правото му да бъде считан за невинен до доказване на вината му в съответствие със закона. Правителството прави възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита по двете части на оплакването. По втората му част изтъква, че разпространяването на записа е било необходимо заради повишения обществен интерес по важна тема, а жалбоподателят е имал възможността публично да изрази становище по него. Във връзка с твърдението, че е бил манипулиран, правителството представя пред Съда запис, идентичен по продължителност и съдържание с излъчения, като заявява, че това е пълният запис и по делото не съществува друга версия. Въпрос на преценка на медиата било дали да излъчи само части от него или да не го излъчи въобще и жалбоподателят можел да заведе гражданско дело срещу нея.

78-80. По допустимостта на оплакванията по чл. 6, § 2 Съдът разглежда най-напред въпроса за приложимостта на тази разпоредба в случая. Той отбелязва, че чл. 6, § 2 се отнася до лице, „обвинено в (...) престъпление“ и че въпреки липсата на възражение за недопустимост на това оплакване поради несъвместимост *ratione materiae* с чл. 6, § 2, въпросът има връзка с неговата юрисдикция, поради което следва да го разгледа по своя инициатива (*Mirovni Inštitut v. Slovenia*, по 32303/13, § 27). Съдът препраща към относимата си практика по чл. 6, § 2, обобщена по делото *Blake v. United Kingdom* ((dec.), по 68890/01, §§ 120-121). Записът е бил разпространен четири дни преди на жалбоподателя да бъде официално повдигнато обвинение. Съдът припомня обаче, че трябва да разгледа действителното положение зад онова, което се вижда на пръв поглед, и отбелязва, че едното от обвиненията се е основавало изключително на въпросния запис. Твърдяното недобросъвестно поведение на властите, ако бъде установено при разглеждането на оплакването по същество, в съчетание с близостта във времето на разпространяването на записа, разпита на жалбоподателя и повдигането на обвинение срещу него, би могло, при

конкретните обстоятелства, да обоснове приложимост на закрилата на чл. 6, § 2 още от момента, в който МВР е направило публично достояние версията на записа, за която се твърди, че е манипулирана (*Blake*, §§ 120-121 и 123). Следователно въпросът за приложимостта на чл. 6, § 2 е толкова тясно свързан със съществуването на оплакването, че следва да бъде разгледан едновременно с него.

81-84. По възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита Съдът отбелязва във връзка с първата част на оплакването (относно изявленията на депутати) че съгласно националното законодателство жалбоподателят е могъл да го повдигне в хода на наказателното производство или да го предяви отделно като гражданскоправна претенция, но нито се е възползвал от тези възможности, нито по какъвто и да било начин е поставил въпроса пред властите. Следователно той действително не е изчерпил вътрешноправните средства за защита и оплакването в тази му част е недопустимо. За разлика от това, жалбоподателят е релевира на национално ниво втората част на оплакването си, като е настоял прокуратурата да образува наказателно производство за манипулирането на записа и националният съд да изследва този въпрос, поради което Съдът отхвърля възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства по оплакването в тази му част и го обявява за допустимо.

85-87. По съществуването на оплакването по чл. 6, § 2 във втората му част Съдът припомня, че чл. 10 от Конвенцията защитава и свободата на получаване и разпространяване на информация. „Следователно чл. 6, § 2 не може да представлява пречка за властите да информират обществеността за висящи наказателни производства, но изисква те да правят това с цялата предпазливост и сдържаност, необходима за зачитането на презумпцията за невинност“.

88-93. Съдът отбелязва разликата в твърденията на страните по въпроса дали записът е бил редактиран и от кого, както и че жалбоподателят е бил последователен в своите твърдения, докато в тези на правителството има несъответствия. Така пред Съда правителството поддържа, че

съществува само една версия на записа, а в отказа си за образуване на наказателно производство Главната прокуратура е приела, че телевизията е съкратила записа, чиято пълна разпечатка се съдържа в досието по наказателното дело. Тя е изготвена от МВР и не е оспорена. Следователно изходящи от самите власти документи показват, че има две версии на записа. Съдът отбелязва също, че според наличната информация записът е бил предоставен на телевизията от МВР. Журналистът от същата телевизия, интервюирал жалбоподателя след излъчването на записа, е заявил, че от медията не може да се очаква да проверява истинността на предоставената ѝ информация преди да я излъчи, когато съществува засилен обществен интерес по толкова важен въпрос. Съдът отбелязва, че с оглед на изложеното следва да прецени дали твърдяното от жалбоподателя манипулиране на записа от властите преди предоставянето му на медиите е доказано „извън разумно съмнение“ и намира, че трябва да направи изводи от наличните данни и поведението на властите и да процедира на базата на заключение, че твърденията на жалбоподателя са обосновани.

94. Що се отнася до съответствието на подобно поведение с чл. 6, § 2, Съдът пристъпва към разглеждане на последователните действия в съвкупността им, съгласно възприетия по-горе подход. Той отбелязва, че спорният запис е направен в рамките на образуването на 22 юли 2006 г. наказателно производство, по което по-късно е обвинен и жалбоподателят. „Още по-важно е, че разследващите органи са манипулирали този запис преди да го предоставят на медията на 25 юли 2006 г., за да се внуши, че при бунта си Е.К. си е сътрудничел с Абхазките сепаратистки сили, както и че жалбоподателят е одобрявал това.“ На следващия ден жалбоподателят е разпитан като свидетел, а три дни по-късно са му повдигнати обвинения, едното от които – основано изключително на разпространения манипулиран запис. „Тази поредица от тясно взаимосвързани събития, разгледани като едно цяло, показва, че от гледна точка на приложимостта на чл. 6, § 2 положението на жалбоподателя е било реално засегнато от действията на

разследващите органи, които неоправдано са предизвикали подозрение по отношение на него, като са подправили и разпространили доказателствен материал с цел след това да му повдигнат обвинение, основано именно на този материал (сравни *Blake*, § 123).“

95-96. Съдът отчита и факта, че обвинителният акт, внесен почти четири месеца след излъчването на записа, все още е включвал оттегленото по-късно обвинение за недоносителство, въпреки че при наличието по делото на разпечатка с пълното съдържание на разговора и при многобройните възражения на жалбоподателя в тази връзка, прокуратурата трябва да е била напълно наясно относно недостоверността на доказателството, послужило като основание за това обвинение, поради манипулирането му от МВР. При тези обстоятелства Съдът намира, че представянето на жалбоподателя като виновен в недоносителство е продължило поне още четири месеца след първоначалното излъчване на записа. В допълнение, веднага след разпространението на записа членове на парламента са го коментирали в няколко свои изявления и са изразили становища за ролята на жалбоподателя в събитията в Кодорския проход, които, въпреки обявяването на свързаното с тях оплакване за недопустимо, са „индикация за цялостната обстановка около разпространението на записа и знак, че той е способствал да се създаде впечатление, че жалбоподателят е извършил престъпленията, в които е обвинен, още преди вината му да е доказана пред съда“.

97. В светлината на изложеното Съдът счита, че „разпространението на записа на телефонния разговор между жалбоподателя и Е.К. в манипулирана форма не може да бъде оправдано с обществения интерес от информация за събитията в Кодорския проход“ и намира, че „участието на властите в манипулирането на аудиозаписа и в последващото му предоставяне на медиите е способствало жалбоподателят да бъде възприет като виновен преди вината му да бъде доказана пред съд“, поради което приема, че при конкретните обстоятелства в случая чл. 6, § 2 от Конвенцията е приложим и е нарушен.

- ДЕЛА НА СЕС

На поставените преюдициални въпроси следва да се отговори, че Директивата за ДДС, принципът на зачитане на правото на защита и чл. 47 от Хартата трябва да се тълкуват в смисъл, че по принцип допускат правна уредба или практика на държава членка, съгласно която при проверка на упражненото от данъчнозадължено лице право на приспадане на ДДС данъчната администрация е обвързана от фактическите констатации и правните квалификации, вече направени от нея в свързани административни производства срещу доставчици на това данъчнозадължено лице, на които се основават влезли в сила решения, с които се установява наличието на извършена от тези доставчици измама с ДДС, при условие, първо, че тази правна уредба или практика не освобождава данъчната администрация от задължението да запознае данъчнозадълженото лице с доказателствата, включително и с произхождащите от свързаните административни производства, въз основа на които тя възнамерява да вземе решение, и по този начин посоченото данъчнозадължено лице не е лишено от правото надлежно да оспори в хода на воденото срещу него производство тези фактически констатации и правни квалификации, второ, че по време на това производство посоченото данъчнозадължено лице може да има достъп до всички доказателства, събрани в хода на тези свързани административни производства или на всяко друго производство, на които посочената администрация възнамерява да основе своето решение или които могат да бъдат полезни за упражняването на правото на защита, освен ако цели от общ интерес обосноват ограничаването на този достъп, и трето, че юрисдикцията, сезирана с жалба срещу това решение, може да провери законосъобразността на получаването и използването на тези доказателства, както и констатациите в приетите по отношение на посочените доставчици административни решения, които са от решаващо значение за изхода на производството по обжалване.

Решение на СЕС по [дело C-189/18](#)

6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Намесата, осъществена с претърсването и изземването в офиса на едноличното ООД, чийто собственик и управител е жалбоподателят, както и в неговия дом, е била „необходима в едно демократично общество“. Националният съд е мотивирал необходимостта от претърсване и изземване и е очертал достатъчно точно техния обхват. При самото претърсване и изземване не е допусната непропорционалност и предвидените от националното законодателство гаранции срещу злоупотреба или произвол са били надлежно приложени на практика.

По оплакването от продължителното задържане на изетите компютри и сървъри Съдът приема, че доколкото задържането им може да е представлявало намеса в правата на жалбоподателя по чл. 8 (за разлика от тези на дружеството му, което е юридическо лице и не е жалбоподател по делото), не може да се заключи, че тя е била непропорционална.

Съдът обявява жалбата за недопустима като явно необоснована.

Решение по допустимостта по делото [Kolev v. Bulgaria \(no. 38482/11\)](#)

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

При преценката за пропорционалността на осъществено видеонаблюдение на работното място националните съдилища трябва да обсъдят редица фактори, като се държи сметка за особеностите на трудовите отношения и за развитието на нови технологии, които правят възможно предприемането на мерки, все по-засягащи личния живот на работниците и служителите. Предварителното информиране на наблюдаваното лице съставлява само един от относимите критерии. Ако такава информация не е предоставена, гаранциите, произтичащи от останалите критерии, са още по-важни.

Решение по делото [López Ribalda and Others v. Spain \(GC\) \(nos. 1874/13 and 8567/13\)](#)

Фактите: Жалбоподателките са бивши служителки в супермаркет. В рамките на вътрешна проверка поради забелязани несъответствия в отчитането на продажбите и значителни загуби, управителят въвел видеонаблюдение. Служителите били уведомени за камерите, които наблюдавали входа и изхода на магазина и били поставени на видно място, но не и за скритите камери, които наблюдавали зоната за плащане.

Записите от скритите камери показали кражби. Заподозрените служители, сред които и жалбоподателките, били уволнени. Третата, четвъртата и петата жалбоподателки подписали с дружеството споразумения с цел да избегнат бъдещи съдебни

производства, в които признали фактите и потвърдили прекратяването на трудовите им договори.

Съдилищата отхвърлили исковете на жалбоподателките за незаконност на уволнението.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

77. Жалбоподателките се оплакват, че уволнението им се основава на записи, получени чрез видеонаблюдение на работното им място в нарушение на правото им на зачитане на личния живот, и че националните съдилища не са изпълнили задължението си да защитят това тяхно право.

78-80. В решението си от 9 януари 2018 г. отделението е приело, че е извършено нарушение на чл. 8. Взело е предвид, че видеонаблюдението, макар и предприето поради обосновани подозрения за кражби, е било широко по обхват, продължително и в нарушение на законовото задължение за предварително информиране на засегнатите лица за използването, целта и изпълнението на мярката. Поради това според отделението националните съдилища не са намерили справедливия баланс между правото на жалбоподателките на зачитане на личния им живот и интересите на работодателя.

По приложимостта на чл. 8

85-86. Според жалбоподателките фактът, че са били заснемани през целия работен ден без знанието им и без да могат да избегнат наблюдението, обосновава приложимост на чл. 8. Правителството отбелязва, че жалбоподателките са работели на публично място, в пряк контакт с хора, и твърди, че при липсата на консенсус между страните членки по въпроса дали подобно положение попада в обхвата на понятието „личен живот“, Съдът не бива да го разширява.

87-91. Съдът припомня, че понятието за „личен живот“ е широко и не подлежи на изчерпателно дефиниране. Аспекти на взаимодействието с други лица, дори в публична среда, могат да попаднат в обхвата на това понятие. Наблюдението на дейст-

вията и движението на дадено лице на публично място посредством фото- или видеоустройство, което не записва визуални данни, не съставлява само по себе си намеса в личния живот. Проблем би могъл да възникне, когато се създадат системни или постоянни записи на такива лични данни, особено снимки на идентифицирано лице. Съдът напомня, че изображението съставлява един от основните компоненти на личния живот, тъй като разкрива уникалните характеристики на лицето и го отличава от другите. Правото на лицето да контролира ползването на изображението включва и правото му да се противопостави на неговото записване, запазване и възпроизвеждане от друго лице. Относително е и дали засегнатите лица са били цел на наблюдението или дали личните данни са били обработени, използвани или разпространени по начин или в степен, превишаващи разумно предвидимото. Що се отнася до видеонаблюдението на работното място, Съдът е приел например, че такова наблюдение, осъществено от работодател без знанието на негова служителка в продължение на около 50 часа в рамките на две седмици, и използването на така получените записи пред трудовите съдилища като основание за уволнението ѝ съставляват намеса в нейното право на защита на личния живот (*Köpke v. Germany* (dec.), no. 420/07).

92-95. В настоящия случай жалбоподателките са били обект на видеонаблюдение в продължение на 10 дни. Макар мярката да не е била насочена индивидуално срещу тях, трите, които са работели на касите, са били записвани през целия работен ден, а другите две – когато са минавали през наблюдаваната зона. Разумните очаквания на жалбоподателките за зачитане на личния им живот са били ограничени, тъй като са работели на обществено място и записаните действия не са били от интимен или личен характер. Съдът отбелязва обаче, че националното законодателство изрично е изисквало всяко лице, което прилага видеонаблюдение, дори и на обществено място, да информира предварително наблюдаваните лица. Освен това жалбоподателките са били уведомени за инсталираните на видно място камери, наблюдаващи входа и изхода. При тези обстоятелства те са имали разумни очаквания, че няма да бъдат обект на видеонаблюдение в други зони на магазина,

без предварително да бъдат уведомени. Служители на работодателя им са гледали видеозаписите преди те изобщо да знаят за съществуването им и тези записи са били използвани като основание за уволнението им и като доказателство в съда. Ето защо чл. 8 е приложим.

По наличието на нарушение на чл. 8

96-106. Жалбоподателките твърдят, че техният случай се различава от този по споменатото по-горе дело *Köpke* и призовават Съда да следва подхода, възприет в скорошното му решение по делото *Bărbulescu v. Romania* (no. 61496/08). Според правителството, макар че предварителното уведомяване за скритото наблюдение е било желателно, взетите от работодателя мерки не са били непропорционални. Отделението неоправдано разграничило случая от този по делото *Köpke*. За сметка на това той се различавал от разгледания по делото *Bărbulescu*, тъй като мярката преследвала легитимна цел и разумните очаквания на жалбоподателките били много по-ограничени.

107-108. Становище е представила и Европейската конфедерация на профсъюзите, която обръща внимание, че рисковете за личния живот в резултат на новите технологии нарастват. Поради това международната и особено европейската защита на правата на човека се развивала в посока към изискване засегнатите лица да бъдат информирани, независимо от въпроса за позволеното обработване на лични данни само по себе си. Като посочва актове на Съвета на Европа и на Европейския съюз, които защитават личната сфера – било в рамките на общата защита на личните данни, било по-конкретно в случаите на видеонаблюдение на работното място, Конфедерацията счита, че правото на предварително уведомяване трябва да се приема за произтичащо от чл. 8 от Конвенцията като процедурна гаранция.

109-112. Тъй като в случая спорните мерки са били приложени от търговско дружество – работодател на жалбоподателките, Съдът разглежда жалбата в светлината на позитивните задължения на държавата по чл. 8. Той напомня, че изборът на мерки, предназначени да осигурят спазването на чл. 8 в отношенията на частните субекти помежду

им, по принцип е въпрос, който се обхваща от свободата на преценка на държавата, и естеството на нейното задължение ще зависи от това кой специфичен аспект на правото на личен живот е засегнат (*Bărbulescu*, § 113).

114-116. Съдът напомня, че независимо от това властите трябва да осигурят пропорционалност и достатъчни гаранции срещу злоупотреба при въведени от работодател мерки за наблюдение, които засягат личния живот или кореспонденцията на неговите служители. По делата *Bărbulescu* и *Köpke* са установени принципи, приложими, *mutatis mutandis*, и при използване на видеонаблюдение на работното място. „Тези критерии трябва да се прилагат като се държи сметка за особеностите на трудовите отношения и за развитието на нови технологии, които биха направили възможно предприемането на мерки, все по-засягащи личния живот на работниците и служителите.“ За да осигурят пропорционалността на видеонаблюдението на работното място, националните съдилища трябва да отчитат следните фактори при преценката на различните конкуриращи се интереси:

- дали служителят е бил информиран за възможността работодателят му да предприеме видеонаблюдение и за изпълнението на такива мерки, като служителите могат да бъдат уведомени по различни начини според конкретните обстоятелства, но преди изпълнението на мярката и така, че нейното естество да бъде ясно посочено;
- обхвата на наблюдението и степента на навлизане в личната сфера на служителя, като в тази връзка трябва да се отчита степента на уединение в наблюдаваната зона, както и времевите и пространствени ограничения и броят на хората, които ще имат достъп до резултатите;
- дали работодателят е посочил легитимни основания за наблюдението и неговия обхват, като колкото по-навлизащо в личната сфера е наблюдението, толкова по-сериозна трябва да бъде обосновката;
- дали е било възможно да се въведе система за наблюдение, основана на методи и мерки, които засягат в по-малка степен личната сфера на служителя, като в тази връзка трябва да се прави преценка, в светлината на конкретните обстоятелства, дали е било възможно преследваната от

работодателя легитимна цел да бъде постигната с по-малко навлизане в личната сфера на служителя;

- последиците от наблюдението за служителя, като по-специално трябва да се държи сметка за начина, по който работодателят е използвал резултатите от видеонаблюдението, и дали те са послужили за постигане на твърдяната цел на мярката;

- дали служителят е разполагал с подходящи гаранции, особено когато по естеството си осъщественото наблюдение е навлизащо в личната сфера, като тези гаранции могат да бъдат предоставени под формата на уведомяване на засегнатите служители или на представителите на персонала за предприемането и обхвата на наблюдението, чрез деклариране на такава мярка пред независим орган или чрез възможност за подаване на оплакване.

118. В настоящия случай позитивните задължения на държавата по чл. 8 от Конвенцията са изисквали властите да постигнат справедлив баланс между два конкуриращи се интереса: правото на жалбоподателките на зачитане на личния им живот и възможността техният работодател да защити собствеността си и гладкото опериране на бизнеса си, по-специално като упражни дисциплинарната си власт.

119-121. Съдът отбелязва, че испанското законодателство е предвиждало редица гаранции и условия по отношение на видеонаблюдението и по правната уредба не се спори. Съответно той подлага на преценка начина, по който националните съдилища са разгледали оплакването на жалбоподателките от засягането на правото им на личен живот, както и наличието на други вътрешно-правни средства за защита.

122-126. Националните съдилища са идентифицирали различните засегнати интереси с оглед на преценката за необходимия баланс. Съдът преценява как те са приложили изброените по-горе принципи. Най-напред съдилищата са приели, че като обосновка за въвеждането на видеонаблюдение са били изтъкнати легитимни причини. Взели са предвид и законния интерес на работодателя да предприеме мерки за разкриване и наказване на отговорните служители. След това съдилищата са изследвали обхвата на

наблюдението и степента на навлизане в личната сфера на жалбоподателките, като са установили, че мярката е била ограничена по отношение на наблюдаваните зони и служители и нейната продължителност не е надвишила необходимото, за да се потвърдят кражбите. Съдът приема, че при конкретните обстоятелства извършената от националните съдилища проверка не може да се счита за неразумна. Трите жалбоподателки – касиерки наистина са били наблюдавани през целия работен ден и не са могли да избегнат постоянното и неограничено заснемане на всички служители на касите. Другите две са били заснемани при преминаване през наблюдаваната зона. В същото време Съдът отбелязва, що се отнася до степента на защита на личната сфера, която жалбоподателките са могли разумно да очакват, че те са упражнявали трудовите си функции на обществено място, в постоянен контакт с клиентите. Разумното очакване зависи от мястото, където се провежда видеонаблюдението, и е очевидно по-малко в места, видими или достъпни за колеги или – както в случая – за всички, в сравнение с уединени по характера си места като тоалетни или дори със затворени работни помещения като офиси. По отношение на продължителността на мярката Съдът посочва, че тя е била прилагана 10 дни и е била прекратена незабавно след идентифицирането на отговорните служители, поради което не изглежда прекомерна сама по себе си. И накрая, само управителят и представителите на дружеството и на синдиката са видели записите преди жалбоподателките да бъдат информирани. С оглед на тези фактори Съдът намира, че степента на навлизането в личната сфера на жалбоподателките не е била висока.

127-128. По отношение на последиците от наблюдението Съдът приема, че са били значителни, тъй като жалбоподателките са били уволнени, но отбелязва, както са направили и националните съдилища, че работодателят не е използвал записите за никаква друга цел, освен за да установи отговорните служители. Според националните съдилища той не е разполагал с други средства за постигане на легитимната си цел. Съдът намира, че е било желателно съдилищата да разгледат по-задълбочено възможностите на работодателя да използва не толкова засягащи личния живот мерки. Той

отбелязва обаче, че информирането на служителите би могло да попречи на постигането на целта на видеонаблюдението – да бъдат разкрити отговорните за кражбите, но и да бъдат получени доказателства за дисциплинарното производство срещу тях.

129-136. Що се отнася до съществуващите гаранции, приложимият закон е предвиждал право на служителите да бъдат уведомени за тях, право на достъп до събраните данни и тяхното поправяне и заличаване, както и изискване за пропорционалност. Според практиката на Конституционния съд националните съдилища са били длъжни да проверят дали мерките са били подходящи, необходими и пропорционални. Накрая Съдът отбелязва, че както испанското право, така и относимите международния и европейски стандарти по принцип изискват ясно и предварително уведомяване на засегнатите лица за събирането на данни и неговите условия, което е от основно значение, особено в трудовите отношения. Предоставянето на информация на наблюдаваното лице обаче съставлява само един от критериите при преценката за пропорционалността на мярката. Ако такава информация не е предоставена, гаранциите, произтичащи от останалите критерии, са още по-важни. Във връзка с това Съдът установява направената от националните съдилища преценка на баланса между засегнатите интереси въз основа на критерии, близки до установените в собствената му практика. Наистина, съдилищата не са взели предвид пропуската на работодателя да предостави предварителна информация, като са приели въпроса за неотносим при преценката за пропорционалност, щом са задоволени другите конституционни критерии. С оглед на значението на правото на информация, само първостепенно изискване, свързано със защитата на значими интереси, може да оправдае непредоставянето на предварителна информация. При конкретните обстоятелства обаче, с оглед на степента на навлизане в личната сфера и на легитимните основания за видеонаблюдението, според Съда националните съдилища са могли да приемат, без да престъпят свободата на преценка, с която разполагат властите, че мярката е била пропорционална. Освен това жалбоподателките са разполагали с други средства за защита по оплакването, че работодателят не

е изпълнил задължението си да им предостави предварителна информация за въвеждането на видеонаблюдение, и по-конкретно с възможността да подадат жалба до Комисията за защита на личните данни.

137. Ето защо Съдът приема с мнозинство от 14 гласа, че не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията

138-142. Жалбоподателките се оплакват, че записите, получени в нарушение на правото им на личен живот, са били приети и използвани като доказателство при разглеждането на исковете им срещу уволнението. Третата, четвъртата и петата жалбоподателки се оплакват и че подписаните от тях споразумения с дружеството не са били признати за недействителни като сключени в резултат на измама. Отделението е приело, че няма нарушение на чл. 6, защото взето като цяло, в това число събирането на доказателствата, производството е било справедливо и изводите на съдилищата относно споразуменията не са произволни.

143-148. Според жалбоподателките съдилищата основали решенията си главно на видеозаписите, а самото им приемане като доказателства съставлявало нарушение на чл. 6. Свидетелските показания били „опорочени“ от предварителното запознаване на свидетелите с тези записи. Споразуменията били подписани в резултат на подвеждане. Правителството подкрепя изводите на отделението. Европейската конфедерация на профсъюзите обръща внимание, че съдебно решение, основано главно на записи от тайно видеонаблюдение, нарушава чл. 6 и че към признаването на споразумения като подписаните в случая, каквито се използват често за оказване на натиск върху служителите, трябва да се подхожда много предпазливо.

149-152. Съдът напомня, че допустимостта на доказателствата се урежда преди всичко от националното законодателство и въпросът, на който той трябва да отговори, е дали производството като цяло е било справедливо, включително с оглед на начина, по който са събрани доказателствата. Дали използването на доказателства, събрани в

нарушение на чл. 8 или на националното законодателство, прави производството като цяло несправедливо в нарушение на чл. 6, следва да се преценява въз основа на всички обстоятелства в случая. Преценката включва по-специално въпроса дали жалбоподателят е имал възможност да оспори истинността на доказателствата и да се противопостави на тяхното използване, качеството на доказателствата, както и въпроса дали обстоятелствата, при които са получени, поражда съмнение относно тяхната надеждност и достоверност.

153-158. Съдът отбелязва, че жалбоподателките са имали достъп до записите и възможност да оспорят автентичността им и да се противопоставят на използването им. Националните съдилища са разгледали и са отхвърлили аргумента им, че доказателствата са събрани в нарушение на правото им на личен живот. Жалбоподателките не са оспорили автентичността или достоверността на записите, а са се оплакали само от липсата на предварителна информация за поставянето на камерите. Съдът не вижда причина да се съмнява в надеждността на записите и отбелязва, че те не са били единственото доказателство, на което са се основали съдилищата – наред със свидетелските показания, те са преценили и писмени доказателства, като касовите бележки. По отношение на третата, четвъртата и петата жалбоподателки Съдът взема предвид и признанието на фактите в подписаните споразумения и приема, че използването на въпросните доказателства не е засегнало справедливостта на производството.

159-161. Съдът отбелязва, че националните съдилища са обсъдили всички доводи на жалбоподателките относно тези споразумения и не са установили индикации за натиск или измама от страна на работодателя, поради което приема, че изводите им не са нито произволни, нито явно необосновани.

Съдът приема единодушно, че не е налице нарушение на чл. 6 от Конвенцията.

В общо особено мнение съдиите Де Гаетано, Юдживска и Грозев изразяват несъгласие със заключението на мнозинството в Голямото отделение по чл. 8 и споделят позицията на отделението. Подчертават, че настоящият

случай показва засилващото се влияние на технологиите в съвременния свят и по-специално събирането и използването на лични данни в ежедневните човешки дейности. „Като жив инструмент Конвенцията, съответно Съдът, трябва не само да признае влиянието на новите технологии, но също и да развие по-подходящи правни гаранции за зачитане на личния живот.“ Съдиите напомнят, че по делото *Köpke* е отбелязана нуждата от „повишена бдителност“, а през изминалите оттогава 8 години технологиите за следене са се развили значително. Принципно им несъгласие с мнозинството е заради подкрепата на правен отговор на разглеждания въпрос с оглед на конкретните обстоятелства, какъвто според тях не е подходящ в случаи на електронно наблюдение, където наличието на ясна и предвидима законова уредба, предоставяща ефективни гаранции, е от първостепенно значение, особено в трудовите отношения. Според съдиите пропускат на националните съдилища да постигнат справедлив баланс е най-очевиден при анализа на правната уредба, която е предвиждала недопускаща изключения гаранции – служителите да бъдат информирани предварително за използването на проследяващи устройства, но съдилищата не са изследвали въпроса, а мнозинството е отбелязало неизпълнението на задължението за уведомяване, но е приело, че това е само един от критериите за пропорционалност. Съдиите считат за незадоволителна и преценката на съдилищата относно необходимостта от мярката, защото не са изследвали дали работодателят е могъл да приложи по-малко рестриктивна мярка за постигането на същата цел. „[П]ри липсата на изискване за ясни процедурни гаранции, съществуването на обосновано подозрение за извършено сериозно нарушение не е достатъчно, тъй като може да доведе до частни разследвания и може да бъде използвано като оправдание в неприемливо голям брой случаи.“ Според особено мнение е трябвало настоящият случай да бъде разграничен от този по делото *Köpke* поради по-широкия обхват на наблюдението, и Съдът е следвало да потвърди, разшири и приложи принципите по делото *Bărbulescu*. Съдиите намират за подценени от мнозинството и последиците от приложената мярка, особено с оглед на възможностите, които дават модерните технологии.

Националните съдилища не са изпълнили процесуалното си задължение по чл. 8 от Конвенцията да извършат задълбочена преценка по въпрос, засягащ правото на личен живот. Като са пренебрегнали твърдението, че изявление относно историческо събитие, касаещо голяма група хора, може да засегне членовете ѝ лично, ако с времето числеността им е сведена до съвсем малък брой разпознаваеми лица, те не са разгледали същината на иска за клевета и не са достигнали до преценка на баланса между конкуриращите се права по Конвенцията.

Решение по делото [Lewit v. Austria \(no. 4782/18\)](#)

Фактите: През 2015 г. в дясното австрийско списание „Аула“ била публикувана статия, в която освободените през май 1945 г. затворници от нацисткия лагер Маутхаузен били наречени „масови убийци“ и „престъпници“, които „поразили като чума страната“, плячкосвайки и убивайки.

По сигнал на депутат от Зелената партия прокуратурата започнала разследване срещу автора на статията за престъпления по Закона за забрана на националсоциализма и за клевета, набедяване и подбуждане към омраза по Наказателния кодекс, но го прекратила с мотиви, че при освобождаването на хиляди затворници, сред които евреите били мнозинство, но имало и извършители на престъпления срещу личността и срещу собствеността, „не може[ло] да се изключи (...) освободените затворници да са извършили престъпни деяния“. Във връзка с това депутатът отправил парламентарно запитване до министъра на правосъдието, който отговорил, че прекратяването на разследването е било законосъобразно, въпреки спорните формулировки в мотивите.

През февруари 2016 г. списанието публикувало насочена срещу въпросния депутат статия от същия автор, в която той обсъждал изхода от разследването, предавал съдържанието на статията си от 2015 г. и повтарял дословно оспорваните изявления.

През март 2016 г. Съветът за печатните медии приел, че публикацията от 2015 г. съставлява тежко нарушение на Етичния кодекс (забрана за клевета и дискриминация).

През юни 2016 г. осем бивши затворници от Маутхаузен и един от друг нацистки лагер сезирали гражданския съд по повод публикацията от 2015 г., с искания за налагане на временна забрана за разпространяване на оспорваните изявления, както и за тяхното оттегляне и за публикуване на уведомление за оттеглянето. Жалбоподателят – също бивш затворник от Маутхаузен, не бил сред ишците по това дело. Искането за временна забрана било уважено на три съдебни инстанции, които изследвали основно въпроса дали ишците са били достатъчно засегнати от спорните изявления, за да имат правен интерес. Делото приключило със съдебно споразумение, съгласно което авторът и издателството се задължавали да не повтарят буквално или в същия смисъл въпросните изявления, както и да ги оттеглят и да публикуват уведомление за това.

Жалбоподателят и деветимата бивши затворници – ищци по предишното дело, завели срещу собственика на списанието иск за обезщетение на основание Закона за медиите, като твърдели, че изявленията в статията от 2016 г. са осъществили съставите на престъпленията клевета и обида по Наказателния кодекс и са накърнили тяхното човешко достойнство.

Първоинстанционният съд отхвърлил иска, като приел, че средностатистическият читател не би могъл да свърже лично с ишците оспорваните изявления, касаещи 20 000 освободени затворници. Съгласно установената съдебна практика, когато ставало въпрос за засягащи група хора изявления, броят на членовете ѝ бил решаващ, за да се определи дали е възможно всеки един от тях да бъде свързан с отправените обвинения и съответно дали има правен интерес. Съдът се позовал и

на правилото *in dubio pro reo*, което го задължавало да тълкува спорните изявления по най-благоприятния за обвиняемия начин. Прилагайки това правило в конкретния случай, съдът заключил, че статията от 2016 г. не съдържа отделни клеветнически твърдения, а само описва изхода от разследването във връзка със статията от 2015 г.

Ищците обжалвали. Изтъкнали, че към момента са малцината останали живи от бившите 20 000 затворници от Маутхаузен, както и че са добре известни поради обществената си дейност като жертви на Холокоста. Твърдели и че статията от 2016 г. е написана така, че представлява потвърждение на изявленията от 2015 г. и идентифициране с тях. Обикновеният читател можел за заключи, че използването на подобна фразеология е допустимо. Въззивният съд отхвърлил иска, без да обсъди въпроса за правния интерес на жалбоподателите, като потвърдил извода на първоинстанционния съд във връзка с правилото *in dubio pro reo*.

Решението:

45. Жалбоподателят твърди, че австрийският съд е нарушил позитивното си задължение по чл. 8 от Конвенцията да защити неговата репутация и лична неприкосновеност срещу неверни, клеветнически изявления.

46-47. Съдът разглежда допустимостта на оплакването и припомня във връзка с приложимостта на чл. 8, че „всяко отрицателно стереотипизиране на дадена група, когато достигне определено ниво, е в състояние да засегне чувството за идентичност на групата и чувствата на себеуважение и самоувереност на членовете ѝ“, като в този смисъл може да се приеме за засягащо личния им живот (*Aksu v. Turkey* [GC], nos. 4149/04, 41029/04, § 58). Според Съда подобни съображения са в сила и по отношение на бившите затворници от Маутхаузен, които, като преживели Холокоста, могат да се приемат за (хетерогенна) социална група. Съдът напомня и че в допълнение към основното негативно задължение на държавата по чл. 8 от Конвенцията – да се въздържа от произволна намеса, тя може да има и позитивни задължения, в това число да вземе мерки, за да гарантира ефективното зачитане на правото на личен живот, дори и в отноше-

нията между частни лица. Съдът приема, че фактите по делото попадат в обхвата на личния живот на жалбоподателя, макар да не е назован поименно във въпросната статия.

48-77. По допустимостта на оплакването правителството възразява, че жалбоподателят е разполагал с ред вътрешноправни средства за защита, които не е изчерпил. Жалбоподателят счита, че никое от тях не е ефективно. Съдът разглежда всяко от посочените от правителството средства за защита и отхвърля възражението, като намира, че жалбоподателят не е бил длъжен да ги изчерпи – поради невъзможността да получи обезщетение за неимуществени вреди или поради това, че предложеното средство е по същество еднакво с вече използвано такова, или поради неприложимостта му в случая.

78-80. По съществуването на оплакването жалбоподателят добавя, че употребената в статията дума *Landplage* е била използвана по отношение на хора, считани от нацистката идеология за „подчовеци“. Поради тежестта на твърденията в статията, макар и тя да се отнасяла за група хора, всеки неин член бил лично засегнат. Правителството се позовава на изводите на националните съдилища.

81. Според полското правителство, допуснато да встъпи като трета страна по делото, когато е видно, че свързани с миналото изявления, които не отговарят на историческите факти, могат да подбудят омраза и дискриминация спрямо етнически, религиозни или социални групи, ограничаването на свободата на изразяване по отношение на публикуването им може да бъде оправдано и дори необходимо. При преценка на баланса между свободата на изразяване и правото на зачитане на личния живот страните по Конвенцията имали право да разглеждат като отделна категория случаите, свързани с отричане на Холокоста и други изявления относно извършените от нацистите престъпления, и да приемат, че такива изявления не заслужават защита от държавата като проява на свободата на изразяване.

82. Съдът припомня, че както положителните, така и отрицателните задължения на държавата по чл. 8 на Конвенцията изискват да се постигне справедлив баланс между интересите на отделните лица и тези на

обществото като цяло, като държавите разполагат с известна свобода на преценка. В случая обаче националните съдилища изобщо не са достигнали до преценка на баланса между конкуриращите се права, гарантирани от Конвенцията, тъй като са приели основно, че жалбоподателят не може да бъде лично засегнат от публикацията, която предава разволя на наказателното производство, нито пък от повторените изявления от първата публикация от 2015 г.

83-85. Първоинстанционният съд е приел, че ищците нямат правен интерес, като се е позовал на установената съдебна практика, но се вижда, че такава практика отсъства по частния въпрос дали членовете на дадена група могат да бъдат лично засегнати от изявление относно историческо събитие, касаещо голяма група хора, ако с времето числеността на тази група е сведена до съвсем малък брой лица. Въззивният съд (последна инстанция) изобщо не е обсъдил въпроса за правния интерес, въпреки явната липса на установена съдебна практика, подробните доводи на жалбоподателя и основното значение на този предварителен въпрос за разглеждането на иска по същество. Поради това същината на твърдението на жалбоподателя, че е лично засегнат от клеветническите изявления, защото групата е сведена до съвсем малък брой лица, изобщо не е била разгледана от националните съдилища. Първоинстанционният съд не е обяснил и как е стигнал до извода, че статията от 2016 г. само описва изхода от разследването, без да придава допълнително значение на спорните изявления. Въззивният съд изрично е отбелязал това, но също не е направил изводи по въпроса. Изтъкнал е допълнителния аргумент, че никой не може да бъде обиден от описанието на едно разследване, въпреки собствената му констатация, че средният читател може да възприеме статията в смисъл, че въпросните изявления са допустими.

86. Съдът счита, че контекстът на двете публикации е много различен: тази от 2015 г. се фокусира върху историческото събитие – освобождаването на затворниците от Маут-

хаузен, а тази от 2016 г. – върху разследването и лицето, подало сигнала до прокуратурата. Ето защо Съдът не намира за убедителни заключенията на националните съдилища, че не е възможно ищците да са били лично засегнати от въпросните изявления в контекста на втората публикация, и счита, че те е следвало да дадат обстойно разяснение на тълкуването, което са направили.

87. В заключение, поради липсата на задълбочено изследване на въпроса за правния интерес и на въпроса дали изявленията имат същото или отделно значение в контекста на статията от 2016 г., националните съдилища всъщност изобщо не са разгледали същината на предявения от жалбоподателя иск за клевета. Следователно те не са изпълнили процесуалното си задължение по чл. 8 от Конвенцията да извършат задълбочена преценка по въпрос, който засяга правото на личен живот на жалбоподателя, и е налице нарушение на тази разпоредба.

В процеса на взимане на решението за лишаване на жалбоподателката от родителски права и за разрешаване приемното семейство да осинови нейния син (жалбоподателя), е имало пропуски, които са довели до нарушение на правото им на семеен живот.¹

Решение на Голямото отделение по делото [Strand Lobben and Others v. Norway \(no. 37283/13\)](#)

Фактите: Жалбоподатели по делото са майка („жалбоподателката“) и нейният син Х. („жалбоподателят“).

През май 2008 г. жалбоподателката потърсила за съдействие социалната служба за закрила на децата, защото била бременна и била в трудно положение – нямала дом, а отношенията с родителите ѝ били влошени. В

¹ Решението е постановено на 10 септември 2019 г., но поради важността му публикуваме и негово резюме заедно с решенията от октомври.

рамките на наблюдението на бременността ѝ, с нейно съгласие социален работник от родилната клиника поддържал контакт със социалните служби и ги уведомял, че тя е заявила желание да бъде настанена в институция „родител и дете“, тъй като наскоро била претърпяла мозъчна операция и искала помощ, за да бъде колкото може по-добра майка. Мнението на болницата било, че тя има нужда от наблюдение и напътствия и трябва да бъде приета. Със съгласието на жалбоподателката социалните служби поели случая. Била постигната договореност жалбоподателката и детето ѝ да бъдат настанени в дом за срок от три месеца след раждането, за да могат социалните работници да оценят родителските ѝ способности и да я напътстват в грижите за бебето. Било взето официално решение на жалбоподателката да се предложи настаняване, в което било посочено, че службата за закрила на децата е обезпокоена относно психичното ѝ здраве и способността ѝ да разбере отговорностите, свързани с отглеждането на дете.

Три седмици след раждането през септември 2008 г. и настаняването на двамата жалбоподатели в дома, жалбоподателката заявила, че вече не желае да бъде подпомагана и иска да напусне дома заедно със сина си. От дома възразили, че тя не храни детето редовно, че теглото му е под нормата и е дехидратирано и че ако то не е под постоянно наблюдение, не би оцеляло. Службата за закрила на децата приела, че извеждането на Х. от институцията би го изложило на риск, и било взето решение за настаняването му по спешност в приемно семейство, като на жалбоподателката и майка ѝ било позволено да го посещават за не повече от час и половина седмично. Решението за временно настаняване било потвърдено от Областната комисия за закрила на детето („Комисията“) и съда.

На 28 ноември 2008 г. общината подала до Комисията искане за настаняване на Х. в приемно семейство. В производството били изслушани жалбоподателката, родителите ѝ, други свидетели и вещи лица. С решение от 2 март 2009 г. Комисията уважила искането като приела, че първата жалбоподателка има психични и когнитивни ограничения, които не ѝ позволяват да се промени до такава

степен, че да може да се грижи за сина си. Този извод бил мотивиран с наблюденията на персонала в дома по време на престоя на жалбоподателката там и с извършените през лятото на 2008 г. психологически тестове. Бил определен режим на контакти шест пъти в годината за по два часа в присъствието на социален работник, който да определя и времето, и мястото на срещите. Според Комисията тази честота на срещите щяла да гарантира стабилност на Х., като едновременно с това му позволи да познава майка си.

Жалбоподателката оспорила решението пред градския съд, като поддържала, че преди настаняването в приемно семейство социалните служби е трябвало да приложат мерки за съдействие и подпомагане в семейна среда, които биха довели до създаването на адекватни условия за отглеждането на детето в дома на родителите ѝ, където живеела след напускането на дома „родител и дете“. С решение от 19 август 2009 г. съдът отменил решението за настаняване като посочил, че по делото липсват убедителни доказателства, че жалбоподателката не може да се грижи сама за сина си. За да бъде избегнат допълнителен стрес за Х., който вече 10 месеца бил отглеждан от приемни родители и се бил привързал към тях, социалните служби следвало да подпомогнат процеса на връщане на детето при майка му. Общината обжалвала решението пред апелативния съд. На 8 септември градският съд спрял изпълнението на решението си до произнасянето на апелативния съд. По делото били изслушани 11 свидетели и приети две заключения, изготвени от психолози и фамилен терапевт въз основа на срещи с жалбоподателката, анализ на документите по делото и наблюдение на две срещи между жалбоподателките. И в двете заключения се стигало до извод, че тя е незряла за възрастта си, несигурна, с ниско IQ, емоционално нестабилна и зависима, агресивна и враждебна, неспособна да оцени и посрещне нуждите на малко дете, макар силно да желаела да живее с Х. и да се грижи за него. В допълнение се посочвало, че мерките за подкрепа в семейна среда биха били неефективни, защото жалбоподателката нямала доверие на социалните работници и отказвала да приема съвети и помощ от тях.

С подробно мотивирано решение от 22 април 2010 г. апелативният съд потвърдил решението на Комисията за настаняване на Х. в приемно семейство и ограничил личните контакти между жалбоподателите на четири пъти по два часа годишно, въпреки че психологът препоръчвал контактите да бъдат преустановени, тъй като са във вреда на Х. В решението се посочвало, че целта на личните контакти не е създаването на връзка между майка и син, а чрез срещите той да научи за произхода си. Срещите следвало да се провеждат под наблюдението на социалните служби. Жалбоподателката не обжалвала и решението влязло в сила.

На 29 април 2011 г. жалбоподателката подала молба до социалните служби за отмяна на настаняването на Х. в приемно семейство, а ако тя не бъде уважена – за разширяване на режима на контакти. Молбата била изпратена на Комисията заедно със становището на общината, че трябва да бъде отхвърлена и вместо това жалбоподателката да бъде лишена от родителски права, а на приемното семейство да бъде разрешено да осиновят Х. През лятото и есента на същата година тя сключила брак и родила дъщеря, У. Семейството се преместило в друга община, където получавали съдействие в грижите за детето. След като били изслушани 21 свидетели и вещи лица, с решение от 8 декември 2011 г. Комисията намерила, че следва да бъде уважено направеното от общината искане. В решението се посочвало, че няма данни за промяна в обстоятелствата след решението на апелативния съд от април 2010 г.; че Х. е силно уязвимо дете, което е било изложено на животозастрашаваща липса на грижи през първите три седмици от живота си; че са проведени много срещи между Х. и неговата майка, някои от които са били стресиращи за него; че от три години е в приемното семейство и не познава биологичната си майка. От друга страна, майката и нейното семейство не осъзнавали нуждите, които той би имал, ако бъде изведен от средата си.

Жалбоподателката обжалвала. Градският съд провел тридневно заседание, в което били изслушани свидетели и вещи лица. С решение от 22 февруари 2012 г. съдът потвърдил решението на Комисията със сходни мотиви. Жалбата на жалбопо-

дателката, в която поддържала, че в производството не са събрани актуални доказателства относно нейните и на съпруга ѝ възможности да се грижат за Х., не била допусната до разглеждане от апелативния съд, а с решение от 15 октомври 2012 г. и от Върховния съд.

Решението:

140. Жалбоподателите се оплакват, че с отказа да се прекрати действието на мярката настаняване на Х. извън семейството му, лишаването на жалбоподателката от родителски права по отношение на Х. и даването на разрешение на приемното семейство да осинови Х. е нарушено правото им на зачитане на семейния живот, гарантирано от чл. 8 от Конвенцията.

А. Предварителни въпроси

144-148. Относно времевия обхват на делото Съдът посочва, че предметът и обхватът на „делото“ пред него са определени от решението по допустимостта, постановено от отделението. Следователно не е в неговата компетентност да разгледа въпроса дали производствата, проведени преди решението на апелативния съд от 22 април 2010 г. или приключили с него, в това число производствата относно ограничаването на личните контакти, са в нарушение на чл. 8. Въпреки това, когато разглежда производството във връзка с решението на Комисията от 8 декември 2011 г. и решенията, постановени по жалбите срещу него, по-специално решението на градския съд от 22 февруари 2012 г., Съдът следва да отчете общия контекст, което неминуемо означава, че до някаква степен трябва да съобрази предходните производства и решения.

149-152. Относно материалния обхват на делото Съдът отбелязва, че подадената до него жалба касае изрично само решението за лишаване на жалбоподателката от родителски права спрямо Х. и разрешението Х. да бъде осиновен от приемните си родители. Не са повдигнати оплаквания срещу направения в това производство извод, че няма промяна в обстоятелствата, която да обуславя отмяната на заповедта за настаняване на Х. в приемно семейство. В становището си пред Голямото отделение жалбоподателите излагат аргументи, че оплакването им обхваща и

отказа посочената заповед да бъде отменена. Съдът споделя мнението на отделението, че отказът за отмяна на заповедта е свързан с решението за лишаване от родителски права и разрешението за осиновяване до такава степен, че следва да се счита за аспект на първоначалната жалба и поради това следва го включи при разглеждането на оплакването на жалбоподателите за нарушение на правата им по чл. 8.

153-159. Правителството възразява, че след като е лишена от родителски права, жалбоподателката не може да сезира Съда от името на Х., както и че оплакването е недопустимо поради конфликт на интереси между двамата жалбоподатели. Съдът цитира практиката си (напр. *A.K. and L. v. Croatia*, no. 37956/11, § 46), съгласно която е допустимо биологичните родители, които нямат родителски права, да подават жалби от името на децата си, като водещото съображение в тези случаи е наличието на риск вниманието на Съда да не бъде насочено към част от интересите на детето и то да не получи ефективна защита на правата си по Конвенцията. Що се отнася до възможния конфликт на интереси Съдът намира, че този въпрос се припокрива и преплита с въпросите, които той следва да обсъди при разглеждането на оплакването за нарушение на чл. 8, както жалбоподателката го е формулирала от свое име и от името на жалбоподателя. Съдът не счита, че в настоящия случай е налице конфликт на интереси, който да налага отхвърляне на оплакването на жалбоподателката от името на Х. като недопустимо.

Б. По същество

160. В решението си от 30 ноември 2017 г. отделението е приело, че правата на жалбоподателите не са нарушени. Мнозинството съдии са се обединили около мнението, че жалбоподателката е участвала пълноценно в производствата на национално ниво, взети като цяло, че процесът на взимане на решения е бил справедлив и че оспорваните мерки са били оправдани с оглед на изключителните обстоятелства в случая, като властите са били мотивирани от водещото изискване за опазване на най-добрите интереси на детето.

161-175. Жалбоподателите поддържат, че отделението не е взело предвид критиките, отправяни както на национално, така и на

международно ниво срещу норвежката социална система за закрила на децата, за която и Съдът неведнъж е установявал, че е прекалено рестриктивна, по-специално по отношение на режима на контакти с биологичните родители. Отделението не разгледало основанията за драстично ограничаване режим на контакти, определен от самото начало без обективно оправдание. Това се отразило и на перспективите за събиране на жалбоподателите, за което властите не само не съдействали, но и действали недобросъвестно. Решението било в разрез с установената практика на Съда относно приоритета на биологичното семейство. Правителството подкрепя решението на отделението. Между страните по Конвенцията нямало консенсус относно степента, в която властите могат да се намесват в семейния живот в интерес на децата, поради което на държавата трябвало да бъде призната по-широка свобода на преценка. Обстоятелствата били изключителни.

176-191. По покана на председателя на Съда становища по делото са представили правителствата на други договарящи държави. Правителство на Белгия изтъква, че белгийското право не позволява осиновяване против желанието на биологичните родители и изразява резерви относно начина, по който отделението е изложило фактите. Българското правителство подчертава необходимостта случаи като разглеждания да се преценяват в целостта им, поради неразривната връзка между по-ранни решения за настаняване и режим на контакти и решенията за осиновяване. Държавите имали широка свобода на преценка при прилагането на социални мерки, но всяко по-нататъшно ограничение изисквало по-строγο разглеждане. Съдът трябвало да не се ограничава до процедурните аспекти, а да разгледа същността на случая. Българското правителство подчертава и позитивното задължение да бъдат положени конкретни усилия за събиране на семейството. Чешкото правителство изтъква ключовото значение на незабавната активна работа и честотата на контактите с биологичните семейства в случаи на настаняване в приемни семейства, за да се поддържат семейните връзки. Датското правителство подкрепя решението на отделението и смята, че Съдът не следва да извършва изцяло нова преценка и да влиза в ролята на четвърта инстанция. Италианс-

кото правителство е на подобно становище. Според словашкото правителство практиката на Съда несъмнено дава приоритет на биологичното семейство и евентуална заплаха за детето, с която е обосновано отделянето му от него, трябва да бъде установена убедително и всички мерки да бъдат насочени към събиране на семейството. Правителството на Обединеното кралство счита, че в случай като настоящия Съдът трябва да се фокусира върху процедурните аспекти и въпроса дали властите са изложили достатъчни съображения, въз основа на факторите, които Съдът е посочил в практиката си.

192-198. Становища са представили и три неправителствени организации. Alliance Defending Freedom (ADF) International обръща внимание, че съгласно практиката на Съда договарящите държави следва да организират социалните услуги за закрила на детето по начин, който да подпомага събирането на семейството, както и че държавите имат задължението да поддържат контактите между родители и деца и да предоставят практическа помощ на семействата. Associazione Italiana dei Magistrati per i Minorenni e per la Famiglia (AIMMF) подчертава значимостта на личното участие на биологичния родител, с правна помощ, в производствата пред националните органи, както и необходимостта детето да ползва правна помощ при взимане на решение за настаняване. Според организацията съществен аспект на всяка съдебна система, която е адаптирана към интересите на децата, е мултидисциплинарната компетентност на органите, които взимат решения. AIMMF подкрепя решението на отделението, като счита, че норвежките власти са достигнали до правилното заключение, че в най-добър интерес на Х. е да укрепи взаимоотношенията си със своите приемни родители. AIRE Centre обръща внимание на необходимостта от правна сигурност и гъвкавост и на алтернативите на „затвореното“ осиновяване. Според AIRE в крайно изключителни случаи е възможно да не е в интерес на детето да запази контакт с рождените си родители, но този извод не трябва да следва автоматично от констатацията, че детето се нуждае от стабилен и постоянен дом, който да не е споделен с родителите му. На последно място в становището им се обръща внимание на Общ коментар № 14 (2013) към Конвенцията

на ООН за правата на детето, съгласно който родителите с интелектуални затруднения имат право на подкрепа.

199-201. Според осиновителите на Х. процесуалният въпрос за представляването му пред Съда също трябва да бъде решен с оглед на най-добрия му интерес. Според практиката на Съда справедливият баланс между обществените и различните частни интереси бил особено важен, когато детето е развило семейни връзки с две семейства.

Общи принципи

202-207. Съдът прави преглед на практиката си, в която са изведени общите принципи по оплаквания за нарушение на правото на семеен живот, като подчертава наличието на консенсус, включително в международното право, че когато има засегнато дете, неговият най-добър интерес следва да е водещ при взимане на всяко решение. В случаите на настаняване на дете извън семейството му властите имат позитивното задължение да предприемат мерки за събирането им веднага щом това е възможно. От една страна, най-добрите интереси на детето изискват запазване на връзките със семейството му, които могат да бъдат прекъснати само при изключителни обстоятелства, като властите трябва да направят всичко възможно за запазване на личните отношения и, ако и когато това е подходящо, да „възстановят“ семейството. От друга страна, детето има право на нормална и здравословна среда за развитие. То не може да бъде разделено от родителите си против тяхната воля, освен когато компетентен орган постанови, че раздялата е в най-добър интерес на детето и неговото решение подлежи на съдебен контрол.

208-209. Друг водещ критерий е, че всяка мярка за настаняване извън биологичното семейство трябва да се счита за временна и да бъде прекратена веднага щом обстоятелствата го позволяват, както и че всяко временно настаняване следва да съответства на крайната цел за събиране на биологичните родители с детето им. Що се отнася до замяната на настаняването в приемно семейство с много по-тежката мярка лишаване от родителски права и допускане на осиновяване, което води до окончателно прекъсване на юридическите връзки между родителите и детето им, трябва отново да се изтъкне, че

това е допустимо само при изключителни обстоятелства и може да бъде оправдано само с най-добрия интерес на детето.

210-211. При преценката дали съображенията за налагането на оспорваните мерки са относими и достатъчни от гледна точка на чл. 8, § 2 Съдът отчита, че намесата от страна на властите в грижите за децата се приема различно в различните държави, в зависимост от традициите в обществото и наличните ресурси за предприемане на мерки в конкретната област. Нещо повече, властите имат предимството на прекия и непосредствен контакт с всички засегнати. По тези причини Съдът няма за задача да замести националните институции при упражняването на правомощията им относно настаняването на децата извън семейството и правата на родителите в тези случаи, а да разгледа в светлината на Конвенцията решенията, постановени от тях в рамките на свободата им на преценка. Обхватът на дискрецията на властите е различен в зависимост от сериозността на обстоятелствата в конкретния случай, но не е неограничен. Например Съдът отдава значение на факта дали преди да изведат детето от семейството властите са направили опит да приложат по-леки мерки и дали те са се оказали неуспешни. По отношение на всяко допълнително ограничение – като ограничаване на режима на контакти и засягане на правните гаранции, които целят ефективна защита на правото на родителите и децата на семеен живот – е необходим по-строг контрол.

212-213. В случаите, когато се е стигнало до настаняване извън семейството, Съдът съобщава дали биологичните родители са взели участие в процеса по взимане на решението в степен, която гарантира защитата на интересите им. Упражняването от страна на родителите на правото им на достъп до съд с цел събиране с детето им не може само по себе си да се използва като аргумент срещу тях. По дела от такъв характер винаги съществува опасността всяко процедурно забавяне да доведе до *de facto* решаване на случая преди да се стигне до съдебно заседание. Аналогично, ефективното зачитане на семейния живот изисква бъдещите отношения между родители и дете да се определят в светлината на всички относими обстоятелства, а не само с оглед на изминалото време.

214-217. По делото не се спори, че решенията, постановени в производството, започнало по искане на жалбоподателката на 29 април 2011 г. и завършило с решението на Върховния съд от 15 октомври 2012 г., са довели до намеса в правата на жалбоподателите на семеен живот, както и че намесата е била предвидена в националното законодателство и е преследвала легитимна цел – „защита на здравето и морала“ и „правата и свободите“ на Х. За да прецени дали намесата е била „необходима в едно демократично общество“, Съдът ще се съсредоточи върху решението на градския съд от 22 февруари 2012 г., влязло в сила на 15 октомври 2012 г., с което е отказана отмяна на заповедта за настаняване на Х. извън семейството, постановено е лишаването на жалбоподателка от родителски права и е разрешено Х. да бъде осиновен. В решението си градският съд се позовава на няколко разпоредби на приложимия закон, съгласно които основно съображение при налагане на оспорваните мерки е годността на биологичните родители да полагат грижи.

218-219. Според мотивите на градския съд положението на жалбоподателката се е подобрило в някои отношения, но все така съществуват личностните ограничения, установени в предходното производство пред апелативния съд; тя не е показала промяна в поведението си по време на срещите с Х.; потвърдила е, че ще се бори за него докато ѝ бъде върнат, и е заявила, че по нейно мнение продължителното съдебно производство не би му навредило. От своя страна Х. бил уязвимо дете, реагиращо емоционално по време на сесиите за лични контакти, а повечето вещи лица препоръчали той да не бъде връщан в дома на майка си. При тези обстоятелства съдът е приел, че няма причина да обсъжда в подробности останалите доводи относно способността на жалбоподателката да полага грижи, след като във всички случаи не може да се мисли за връщане на Х., защото преместването му от дома на приемните му родители би му причинило сериозни вреди. По отношение на искането за лишаване на жалбоподателката от родителски права и разрешението за осиновяване на Х. съдът е възприел мотивите

на Комисията, че няма данни уменията на жалбоподателката за полагане на грижи да са се променили след решението на апелативния съд от 22 април 2010 г. – тя все така не си давала сметка, че е пренебрегвала Х., и не можела да осъзнае и посрещне нуждите му. Фактът, че жалбоподателката е сключила брак и има второ дете, не бил от решаващо значение относно родителските ѝ способности по отношение на Х, който бил особено уязвим и животът му бил изложен на опасност през първите три седмици след раждането. На последно място, според съда връщането на Х., който от три години живеел в приемно семейство и не познавал жалбоподателката, би изисквало проява на съпричастие и разбиране, а жалбоподателката и семейството ѝ били напълно лишени от тези умения.

220. Съдът отчита, че в процеса на взимане на решението водещи са интересите на детето. Видно е обаче, че властите не са се опитали да намерят баланса и да съвместят интересите на детето и на майката. Нещо повече, не е била обсъждана сериозно каквато и да е възможност за събирането на детето с биологичното му семейство. В този контекст Съдът не е убеден, че властите са отчели значимостта на настъпилите промени в живота на жалбоподателката – по същото време тя е сключила брак и е родила дете. В това отношение, тъй като решението на градския съд е основано главно на преценката, че жалбоподателката е неспособна да полага грижи, фактическите констатации, въз основа на които е направена тази преценка, явно разкриват недостатъци в процеса на взимане на решения.

221. Съдът отбелязва, че решенията са взети в контекста на силно ограничени контакти между двамата жалбоподатели. В решенията си от 2009 г. и 2010 г. властите са изхождали от презумпцията, че най-вероятно Х. ще расте в приемно семейство. В решението си от 22 април 2010 г. апелативният съд е посочил, че целта на контактите между майка и син е той да познава произхода си, а не между тях да се установи връзка, която да позволи в бъдеще Х. да се върне при биологичната си майка. Самата реализация на режима на контакти, с оглед на това къде са били провеждани срещите и кой е присъствал на тях, не е позволявала създаване на връзка между двамата жалбоподатели. На следващо място, макар срещите често да не са проти-

чали добре, явно властите не са направили усилия да предложат алтернативен подход при осъществяването на контактите. Накратко, Съдът счита, че от нередовните контакти между жалбоподателите в периода, в който Х. е бил настанен в приемно семейство, не могат да бъдат изведени доказателства, достатъчни за да се направи еднозначен извод относно уменията на жалбоподателката да полага грижи.

222-223. На следващо място Съдът отбелязва, че по делото не са били представени актуални експертни заключения, а градският съд се е позовал на изготвените в производството по настаняване извън семейството, състояло се в периода 2009 – 2010 г. Градският съд е изслушал вещите лица, изготвили тези заключения, но без те да са провели нови срещи с жалбоподателите. Освен това само едно от въпросните три заключения е изготвено въз основа на наблюдение на срещите между жалбоподателите, и то само на две от тях. И макар да е вярно, че по принцип властите са тези, които следва да решат дали е необходимо изготвянето на експертни заключения, Съдът намира, че липсата на актуални експертиси съществено е ограничила фактическата оценка на настъпилите у жалбоподателката промени и родителските ѝ способности към разглеждания момент. При тези обстоятелства, обратно на изводите на градския съд, не може обосновано да се приеме, че жалбоподателката не е била в състояние да разбере, че продължаващите съдебни производства биха били във вреда на детето в дългосрочен план.

224. В решението си градският съд е обърнал особено внимание на специалните нужди на Х. с оглед неговата уязвимост. Уязвимостта на Х. е основен мотив за първоначалното решение за настаняването му в приемно семейство. В решението на градския съд обаче не се сочи как уязвимото състояние на Х. продължава да е налице след като живее в приемно семейство от 3-седмична възраст. Освен посоченото накратко от експертите, че Х. се разстройва лесно и има нужда от спокойствие, сигурност и подкрепа, както и че се съпротивлява на контактите с първата жалбоподателка когато тя проявява емоционална нестабилност, в решението липсва анализ на естеството на уязвимостта на Х. По мнение на Съда, като се има предвид колко

сериозни са засегнатите интереси, в разглежданото производство компетентните власти са били длъжни да оценят по-подробно уязвимостта на Х.

225. С оглед на тези разсъждения, като отчита най-вече ограничените изводи, които могат да се направят от проведените срещи между жалбоподателите, в съчетание с пропуската да се изиска изготвянето на актуално експертно заключение, което да оцени родителските способности на жалбоподателката, въпреки промяната в семейното ѝ положение и факта, че липсата на способности е в основата на решението на градския съд, а също така и заради липсата на мотиви относно продължаващата уязвимост на Х., Съдът не намира, че процесът, довел до постановяване на оспорваното решение от 22 февруари 2012 г., е проведен така, че да се гарантира надлежно отчитане на всяко становище и интерес на жалбоподателите. Поради това Съдът не счита, че производството е било придружено от гаранции, съответстващи на тежестта на намесата и значимостта на засегнатите интереси.

226. На тези основания Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 8 по отношение на двамата жалбоподатели.

В особеното си мнение, с което подкрепят извода за нарушение на чл. 8, съдиите Ranzoni, Yudkivska, Kūris, Narutyunyan, Paczolay и Chanturia, изразяват несъгласие с прекалено стеснения подход на мнозинството към случая, довел до констатация за много ограничено „процедурно“ нарушение. Според тях основният проблем, който е следвало да бъде разгледан, е свързан с производството, предхождащо подробно разглежданото от мнозинството, и със специфичното норвежко законодателство, което поставя много занижени изисквания за

приемане на мярка настаняване на дете извън семейството и обратно – много завишени за връщането му при неговите биологични родители, като едновременно с това не допуска събиране на семейството, ако детето се привърже емоционално към хората, с които живее, до такава степен, че извеждането му от тази среда би довело до сериозни проблеми. В изложението си съдиите мотивират защо към случая е следвало да се подходи „като цяло“ и защо това е било допустимо съгласно практиката на Съда.

Според особеното мнение на съдия Kūris, с което подкрепя извода за нарушение на чл. 8, в решението съзнателно е създадено двусмислие, тъй като не става ясно до каква степен Съдът отчита решенията и производствата, предхождащи разглежданото производство. Той смята, че формулата „предметът и обхватът на „делото“ пред Голямото отделение се определят от решението по допустимостта, постановено от отделението“, „орязва“ твърде механично оплакванията на жалбоподателите и няма правно основание, тъй като решението по допустимостта не става окончателно. Ако в настоящия случай процесът беше разгледан като цяло (вместо първоначалният период да бъде „съответно съобразен“), би било по-очевидно, че основният проблем по делото не е в конкретните обстоятелства в случая на жалбоподателите, а – меко казано – в политиката на Норвегия, която е в основата на разглежданите решения, и в процеса като цяло.

Към решението е приложено и особеното мнение на съдиите Kjølbrog, Poláčková, Koskelo и Nordén, в което изразяват несъгласие с извода на мнозинството за нарушение на чл. 8, както и особеното мнение на съдиите Koskelo и Nordén относно представителната власт на жалбоподателката.

7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Отказът журналист да бъде допуснат до приеман център за търсеци убежище, за да проведе интервюта и да направи снимки за своя статия относно условията на живот в центъра, му е попречил да събере информация от първоизточника и да провери данните, получени от други източници. Това представлява намеса в упражняването на свободата му на изразяване чрез създаване на пречка в осъществяването на подготвителна стъпка преди публикацията, т.е. журналистическо разследване.

Общественият интерес от репортажи от определени места е подчертано релевантен, когато става въпрос за отношението на властите към уязвими групи. В тези случаи ролята на медиите като „обществен страж“ е особено важна, тъй като присъствието им е гаранция, че властите ще бъдат държани отговорни за действията си.

Решение по делото [Szurovecz v. Hungary \(no. 15428/16\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е журналист в abcig.hu, новинарски интернет портал.

През май 2015 г. той подал молба до Службата по имиграция и гражданство („СИГ“), за да получи достъп до приеман

център за търсеци убежище и бежанци, където да отрази работата на гражданска организация. Получил отказ по съображения за зачитане на правата на настанените в центъра.

През септември 2015 г. жалбоподателят подал молба за достъп до приемния център в Дебрецен, за да интервюира настанените относно условията им на живот и да направи снимки. Жалбоподателят пояснил, че ще изиска изричното съгласие на всеки заснет, ако е необходимо и в писмен вид. Причината да избере този център бил доклад на Комисаря за основните права, издаден в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, и критикуващ условията на живот в центъра. Същия ден молбата му била отхвърлена поради високия интерес към търсеците убежище и с аргумент, че чести посещения в приемния център биха довели до нарушаване на правото им на личен живот. От СИГ посочили, че голяма част от настанените са избягали от някаква форма на преследване и появата на информация за тях в пресата би могла да застраши тяхната сигурност и тази на семействата им. Задължение на националните власти било да подсигурят, че преследващите ги няма да получат такава информация чрез пресата.

Административният и трудов съд, пред който жалбоподателят оспорил отказа, приел, че той не представлява административен акт по смисъла на закона и не подлежи на съдебен контрол.

След като през юни 2016 г. се опитал да посети друг приеман център заедно с

народен представител, но бил допуснат само депутатът, жалбоподателят публикувал статия въз основа на предоставените му от него сведения.

Решението:

20. Жалбоподателят се оплаква, че отказът на властите да го допуснат до приемния център в Дебрецен, за да напише репортаж за условията на живот на търсещите убежище, представлява нарушение на неговото право да разпространява информация по чл. 10 от Конвенцията.

21-30. Правителството твърди, че жалбата е недопустима като несъвместима с Конвенцията *ratione materiae*, тъй като чл. 10 гарантирал само право на получаване на информация, която някой желае да предостави, докато оплакването се основавало на твърдяно право на достъп до информация. Жалбата била несъвместима и *ratione personae* – жалбоподателят не можел да твърди на защитимо основание, че е осъществена намеса в свободата му на изразяване, тъй като никога не бил възпрепятстван да я упражнява, нито наказван за упражняването ѝ. Отказаният достъп до приемния център не попречил на приноса му към дебата по въпрос от обществен интерес. Жалбоподателят възразява, че правото да се получава и да разпространява информация би трябвало да осигурява на пресата възможност да наблюдава действията на публичните институции и да осведомява за извършените наблюдения. Фактът, че е успял да напише една статия по темата, не отнемал качеството му на жертва. Съдът отбелязва, че основният въпрос в случая е дали при конкретните обстоятелства отказаният на жалбоподателя достъп до приемния център е довел до намеса в правото му да получава и да разпространява информация, гарантирано от чл. 10. Поради това въпросите дали фактите попадат в приложното поле на тази разпоредба и дали жалбоподателят е жертва на намеса в правата му по нея са неразривно свързани със съществуването на оплакването и Съдът приема, че следва да ги разгледа заедно с обсъждането по същество. Той обявява жалбата за допустима.

31-46. По съществуването на оплакването правителството изтъква, че ако Съдът

намери чл. 10 за приложим в случаи на отказан достъп до информация, това трябва да бъде ограничено до ситуации, в които липсата на достъп до конкретна информация действително е попречила на жалбоподателя да изрази мнение, при отсъствието на алтернативен способ за получаването ѝ и ако жалбоподателят носи гражданска или наказателна отговорност за фактичестката достоверност на изявленията си. Жалбоподателят имал достъп до предоставената от международни и неправителствени организации информация, можел да интервюира бежанци извън центъра и да получи вече направени снимки. Позитивните задължения по чл. 10 трябвало да се разглеждат в светлината на задължението на властите да осигурят спазването на други права по Конвенцията. Жалбоподателят възразява, че случаят не се отнася до позитивните задължения на държавата да предоставя информация от обществен интерес, а до въпроса в каква степен и при какви условия тя може да налага на журналистите физически ограничения да събират новинарска информация. Гражданските организации предоставяли хуманитарна и правна помощ, докато от пресата се очаквало да осведомява и да осигурява на обществото възможност да формира мнения и идеи. Една абсолютна забрана за достъп на журналисти до приемните центрове изключвала определени действия на властите от обществен контрол и създавала информационен монопол. Със систематичните откази на достъп властите нарушавали задължението си да осигурят баланс между правото на личен живот на бежанците и зачитането на свободата на пресата. Жалбоподателят не отрича, че са допустими известни ограничения, но в случая ставало въпрос за бланкетна и следователно непропорционална забрана на достъпа до центрове за бежанци.

47-51. Според общото *amicus curiae* становище на осем организации чл. 10 защитава събирането на новинарска информация. Физическият достъп до съответните места бил ключовият компонент на ефективното журналистическо разследване, като осигурявал на журналистите възможност за разбиране на контекста и за преки наблюдения. В практиката си Съдът приемал, че има юрисдикция относно

конкретни форми на събиране на новинарска информация, макар да не е ставало въпрос за ограничаване на публикуването или санкциониране. Възпрепятстването на достъпа до места, където се случват важни събития, и на репортажите от тях пречело на журналистите да изпълняват ролята си на „обществен страж“ и съставлявало намеса в правата по чл. 10. При преценката за необходимостта от дадено ограничение на достъпа до определено място Съдът следвало да съобразява дали: а) достъпът е с цел отразяване на въпрос от обществен интерес; б) държавата има информационен монопол; в) отказаният достъп съставлява намеса в правата на трети лица по чл. 10; г) достъпът е с цел утвърждаване на правата на уязвими лица; д) достъпът би разстроил законосъобразната дейност на властите в обществен интерес, осъществявана в мястото; е) не толкова рестриктивни мерки биха могли да охранят евентуално застрашените други права и интереси; ж) съществуват достатъчни гаранции срещу злоупотреба.

52. Съдът напомня, че събирането на информация е съществен подготвителен етап в журналистиката и е присъща и защитена част от свободата на пресата. Пречките, създадени за затрудняване на достъпа до информация от обществен интерес могат да обезкуражат работещите в медиите или в свързани с тях области да проследяват такива теми, така че те да не са в състояние да изпълняват своята жизненоважна роля на „обществен страж“ и способността им да предоставят точна и надеждна информация да бъде засегната неблагоприятно.

53-55. Съдът намира, че отказът жалбоподателят, който е журналист, да бъде допуснат до приемния център, за да проведе интервюта и да направи снимки за своя статия относно условията на живот на търсещите убежище, му е попречил да събере информация от първоизточника и да провери данните за условията на задържане, получени от други източници. Това представлява намеса в упражняването на правото му на свобода на изразяване чрез създаване на пречка в осъществяването на подготвителна стъпка преди публикацията, т.е. журналистическо разследване. Следователно възраженията на правителството за

несъвместимост *ratione materiae* и *ratione personae* трябва да бъдат отхвърлени.

56-58. Страните не спорят, че намесата е била предвидена в закона и е преследвала легитимната цел защита на личния живот на търсещите убежище и живеещите в лагера, и Съдът не вижда основание за различен извод.

59-62. При преценката дали намесата е била необходима в едно демократично общество Съдът припомня общите принципи, изложени по делото *Bédat v. Switzerland* ([GC], no. 56925/08, § 48) и отбелязва, че по времето на разглежданите събития в Унгария са влизали голям брой търсещи убежище и положението е било характеризирано като кризисно. „Общественният интерес от репортажи от определени места е подчертано релевантен, когато става въпрос за отношението на властите към уязвими групи. В тези случаи ролята на медиите като „обществен страж“ е особено важна, тъй като присъствието им е гаранция, че властите ще бъдат държани отговорни за действията си.“ Условията, в които са били настанени обитателите на тези центрове, съответствието им с международните задължения на държавата и осигуряването на човешките права на търсещите убежище, които са уязвима група, безспорно заслужават новинарско отразяване и са от голямо обществено значение. Поради това Съдът е убеден, че подготвяната от жалбоподателя статия се е отнасяла до въпрос от обществен интерес. В такива случаи възможността за ограничаване на правото на изразяване е малка.

63-67. Съдът отбелязва, че СИГ е отказала достъп без да оцени надлежно интереса на жалбоподателя като журналист да проведе проучването си и интереса на публиката да получи информация по обществено значима тема. Аргументите на СИГ и на правителството за защита на сигурността и правото на личен живот са относими към необходимостта от намеса и следва да се прецени дали са били достатъчни. Съдът отбелязва липсата на европейски консенсус по въпроса за достъпа на медиите до места за настаняване на търсещи убежище и е готов да признае малко по-голяма свобода на преценка в сравнение с други случаи на

ограничения във връзка с публикации по въпроси от голямо обществено значение. В повечето държави членки са предвидени известни ограничения. Въпреки това Съдът не е убеден, че властите са преценили достатъчно дали при конкретните обстоятелства отказът е необходим на практика.

68-70. Материалите, които жалбоподателят е искал да събере, макар и по естеството си да засягат личния живот, не са били свързани с търсене на сензация или други подобни цели, а с аспекти на живота на поискалите убежище, които са в обществен интерес – условията на живот и отношението на властите. Като взема предвид и изразената от жалбоподателя готовност да спази изискванията за съгласие, Съдът намира, че потенциалното отражение на проучването му върху личния живот на обитателите не е достатъчно да оправдае намесата. Нито компетентните органи, нито правителството са аргументирали и по какъв начин ще се засегне безопасността на търсещите убежище, по-специално ако бъде получено изричното им съгласие.

71-74. Жалбоподателят е могъл да събере информация по други канали и в друг формат, като провеждане на интервюта и заснемане извън центъра или чрез наблюдаващи организации, но Съдът не е убеден, че той би получил конкретната информация, която е търсел, а и информацията, получена от първоизточника, би била по-ценна и автентична в очите на обществото. Съдът припомня, че „чл. 10 защитава не само същината на идеите и информацията, но и формата, под която са предоставени“. Нито националните съдилища, нито Съдът имат правомощия да налагат на пресата собствените си виждания по въпроса какви техники да използват журналистите при репортажите си. Наличието на алтернативни форми в случая не са достатъчни да оправдаят отказа жалбоподателят да бъде допуснат до центъра.

75. На последно място, жалбоподателят не е разполагал с правна възможност да обоснове нуждата от достъп до приемния център, за да упражни правото си да разпространява информация, и националните съдилища не са могли да извършат подходящ анализ за пропорционалност.

76. С оглед на значението на медиите в едно демократично общество, както и на осведомяването по въпроси от значителен обществен интерес, Съдът счита, че нуждата от ограничаване на свободата на изразяване трябва да бъде установена убедително. В конкретния случай, като взема предвид твърде повърхностните мотиви, изложени от СИГ, и отсъствието в решението ѝ на действителна преценка за баланса на интересите, Съдът намира, че националните власти не са успели да обосноват убедително, че отказът да бъде дадено разрешение за достъп и провеждане на проучване в приемния център, който е абсолютен отказ, е бил пропорционален на преследваните цели и по този начин е отговорил на „належаща обществена нужда“.

77-80. По изложените съображения Съдът намира, че държавата е нарушила чл. 10 от Конвенцията и че с оглед на това решение не следва да разглежда оплакването за липса на ефективно средство за защита по чл. 13 от Конвенцията.

Решаваният критерий при преценката дали по силата на чл. 17 от Конвенцията (злоупотреба с права) определени изявления са изключени от закрилата на чл. 10, е дали те са насочени срещу основополагащите ценности на Конвенцията, например чрез подбуждане към омраза или насилие или когато с изявленията си лицето се опитва да се възползва от Конвенцията, за да предприеме дейност или извърши действия, насочени към разрушаването на правата и свободите, гарантирани от нея.

Макар че намесата в свободата на изразяване в парламента изисква подчертано внимателно разглеждане, подобни изявления заслужават ниска, ако не и нулева степен на защита. Упражняването на свободата на изразяване е съпроводено от „задължения и отговорности“

дори и в парламента, където имунитетът осигурява повишена, но не и неограничена защита на словото.

Решение по делото [Pastörs v. Germany](#) (no.55225/14)

Фактите: През 2010 г. жалбоподателят, Удо Пастьорс, бил председател на местната организация на Националдемократическата партия и депутат в парламента на една от германските провинции. Той и останалите членове на парламентарната група на партията не взели участие в събитието, с което парламентът отбелязал Международния ден в памет на жертвите на Холокоста. На следващия ден парламентът почел паметта на загиналите на борда на военния кораб *Вилхелм Густлоф* през Втората световна война. Жалбоподателят произнесъл реч, в която казал, наред с другото: *Едва ли някой, освен групите, чието сътрудничество сте купили, участва истински и емоционално в театралното ви представление на загриженост. Защо ли? Защото хората усещат, че така нареченият Холокост се използва за политически и комерсиални цели... От края на Втората световна война германците са изложени на безкраен поток от критики и пропагандни лъжи, култивирани по нечестен начин предимно от представители на т.нар. демократични партии, дами и господа. Събитието, което организирахте тук (...) вчера, също не беше нищо повече от натрапване на германския народ на собствените ви проекции за Аушвиц по начин едновременно брутален и измамен. Вие, дами и господа, се надявате на победа на лъжите над истината.*

Местният парламент отнел имунитета на жалбоподателя. Той бил признат за виновен и осъден условно на осем месеца лишаване от свобода за клеветата и поругаване на паметта на мъртвите. Жалбата му срещу присъдата била оставена без уважение. Въззивният съд заключил, след подробен лингвистичен анализ на произнесената реч, че цитираната част от нея може да се разбира само като отричане на отразеното в исторически документи системно, расово

мотивирано и масово унищожение на евреите, извършено в Аушвиц по време на Третия райх. Г-н Пастьорс подал касационна жалба, а по-късно и искане за отвод на един от съдиите в състава, който следвало да я разгледа, след като научил, че той е съпруг на председателката на първоинстанционния съдебен състав по делото му. Искането за отвод и касационната жалба били разгледани едновременно и оставени без уважение от същия състав на съда. Последвалото оплакване на жалбоподателя за пристрастност било разгледано и оставено без уважение от друг състав на същия съд.

Решението:

33-35. Жалбоподателят се оплаква, че с присъдата е нарушена свободата на изразяване, която му гарантира чл. 10 от Конвенцията, както и че поради участието на въпросния съдия касационният съд не е бил безпристрастен, в нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Според ответното правителство оплакването за нарушение на свободата на словото е недопустимо като съставляващо злоупотреба с права по смисъла на чл. 17 от Конвенцията, защото отричането на Холокоста е несъвместимо с нейните основополагащи ценности и не попада под закрилата на чл. 10, или като явно необосновано. Фактът, че жалбоподателят е бил депутат, не променял тези обстоятелства. Жалбоподателят възразява, че националните съдилища са тълкували изявленията му погрешно, като са разгледали изолирано част от тях. Целта му не била да отрича страданията на евреите, а да призове за почит и към загиналите „германци“. Като депутат той се ползвал с имунитет за изявления пред парламента и всяка намеса в свободата му на изразяване трябвало да се преценява много внимателно.

36-37. Съдът припомня, че неведнъж е разглеждал по чл. 10 и/или чл. 17 от Конвенцията случаи на отричане на Холокоста и е обявявал жалбите за недопустими. Той подчертава отново, че „разпоредбата на чл. 17 се прилага като изключение и в екстремни хипотези; в случаи по чл. 10 към нея трябва да се прибегва само когато е очевидно, че спорните изявления са били насочени към изкривяване на истинската му цел чрез

използване на свободата на словото за цели, явно противни на ценностите на Конвенцията“ (*Perincek* [GC], n° 27510/08, § 114). „Решаващият критерий при преценката дали по силата на чл. 17 определени устни или други изявления са изключени от закрилата на чл. 10 е дали тези изявления са насочени срещу основополагащите ценности на Конвенцията, например чрез подбуждане към омраза или насилие, или дали с изявленията си лицето се опитва да се възползва от Конвенцията, за да предприеме дейност или извърши действия, насочени към разрушаването на правата и свободите, гарантирани от нея.” В случаи на отричане на Холокоста, решението на Съда дали да приложи незабавно чл. 17 и да обяви оплакването за несъвместимо с Конвенцията или да разгледа оплакването по чл. 10 и да се позове на чл. 17 при осъждането на необходимостта от намесата в свободата на изразяване е въпрос на преценка на обстоятелствата във всеки отделен случай.

38-39. Възможността на държавата да регулира съдържанието на словото в парламента е много ограничена, но такова регулиране може да е необходимо, за да предотврати форми на изразяване като директното или индиректно призоваване към насилие. Общопризнатото правило за парламентарен имунитет осигурява по-висока защита на политическото слово *par excellence*, което води до по-рядка необходимост от разглеждане от ЕСПЧ и изисква подчертано внимание, особено при намеса в свободата на изразяване на представители на парламентарната опозиция (*Karácsony and Others v. Hungary* [GC], nos. 42461/13, 44357/13, §§ 137-141). В случая Съдът счита, от една страна, че демонстрираното от жалбоподателя пренебрежение към жертвите на Холокоста говори за несъвместимост на оплакванията с разпоредбите на Конвенцията (*Witzsch v. Germany* (no. 2) (dec.), no. 7485/03), но взема предвид, от друга страна, че става въпрос за изявления на депутат по време на парламентарна сесия, което изисква повишена степен на закрила на свободата на изразяване и подчертано внимание от Съда при осъществена намеса в нея. В това отношение Съдът намира за особено значимо обстоятелството, че парламентът на провин-

цията е снел имунитета на жалбоподателя срещу наказателно преследване.

40-46. Съдът пристъпва към оплакванията, „доколкото жалбоподателят може да се позовава на чл. 10 от Конвенцията”, и приема, че осъждането му от наказателен съд за въпросните изявления е намеса в свободата му на изразяване, която би съставлявала нарушение, ако не съответства на изискванията на чл. 10, § 2 от Конвенцията. Съдът приема, че тази намеса отговаря на условията да е предвидена в закона и да преследва легитимна цел – закрила на доброто име и правата на другите. При преценката доколко тя е била „необходима в едно демократично общество” Съдът прилага принципите, установени в решението му по делото *Karácsony and Others* (§§ 132, 137-141), и се съгласява със заключенията на националните съдилища след обстояйнния им анализ в светлината на изискванията на чл. 10 от Конвенцията. Той отбелязва, че въззивният съд е разгледал спорната реч в цялост и е приел, че отричането на Холокоста е било вмъкнато като „отрова в чаша вода с надеждата, че няма да бъде открито веднага“, сред другите ѝ части, които не повдигат въпрос по наказателното право, но които не могат да смекчат или замаскират това отричане. Съдът отдава основно значение на факта, че жалбоподателят е планирал своята реч, като преднамерено е подбрал думите си и е прибягнал до прикриване, за да прокара посланието си. Именно във връзка с този аспект на случая чл. 17 от Конвенцията играе важна роля. Според Съда жалбоподателят е целял да използва свободата си на изразяване, за да утвърди идеи, противни на буквата и духа на Конвенцията, и това натежава силно при преценката на необходимостта от намесата.

47-49. В заключение Съдът приема, че макар намесата в свободата на изразяване в парламента да изисква подчертано внимателно разглеждане, „направени по подобен сценарий изявления заслужават ниска, ако не и нулева степен на защита, ако съдържанието им е в явно противоречие с демократичните ценности на (...) Конвенцията“. „Упражняването на свободата на изразяване на мнения, дори и в парламента, е съпроводено от посочените в чл. 10, § 2 от

Конвенцията „задължения и отговорности“ (*Karácsony and Others*, § 139). В този контекст имунитетът осигурява повишена, но не и неограничена защита на словото.“ Съдът приема, че жалбоподателят преднамерено е изрекъл неистини, за да оклевети евреите и преследванията, на които са били подложени през Втората световна война. Като подчертава, че при преценката за наличие на належаша обществена необходимост от намеса в правата всякога е проявявал чувствителност към историческия контекст в държавата ответник и че „може да се приеме, че в светлината на историческата им роля и опит, изпиталите ужасите на нацизма държави имат моралната отговорност да се разграничат от извършените от нацистите масови зверства“, Съдът приема, че „разглежданите изявления на жалбоподателя засягат достойнството на евреите до степен, която оправдава прилагането на наказателноправни мерки“. В случая намесата е била пропорционална на преследваната легитимна цел и следователно необходима в едно демократично общество. При тези обстоятелства Съдът не установява видимо нарушение на чл. 10 от Конвенцията и единодушно обявява оплакването за явно необосновано.

55-80. С мнозинство от петима от седемте съдии, Съдът не намира нарушение на изискването на чл. 6, § 1 от Конвенцията за непристрастност. Приема, че касационният съдебен състав, в който е участвал съпругът на председателката на първоинстанционния състав, е разглеждал не първоинстанционната присъда, а решението на въззивния съд, който е провел съдебно заседание, събрал е доказателства и е установил фактите по делото наново. Участието на касационния съдия в решението по въпроса за собствената му непристрастност е било поправено с последващото разглеждане на този въпрос по същество от друг състав на същия съд.

Съдиите Грозев и Миц са изразили подробно мотивирано особено мнение, в което приемат, че е налице нарушение на изискването на чл. 6, § 1 за непристрастност. Според тях следваната в случая процедура не е отстранила обективно оправданото опасение от липса на непристрастност. Те цитират някои от съобра-

женията от Коментара към Бангалорските принципи за поведението на съдиите от 2007 г. и припомнят, че тестът за обективна непристрастност не следва да се основава само на оценката на съдии относно възможностите на уважаваните им колеги да осъществяват функциите си непристрастно. Този тест отразява необходимостта от доверие на обществото към съдиите и поради това въпросът трябва да се изследва от гледната точка на разумния външен наблюдател.

Свободата на изповядване на религия съдържа и негативен аспект, а именно правото на индивида да не демонстрира религиозните си убеждения и да не бъде задължаван да постъпва така, че да позволи да се правят заключения дали той или тя има или няма такива убеждения. Властите нямат право да се намесват в сферата на съвестта на индивидите и да установяват личните им религиозни убеждения или да ги задължават да разкриват своите убеждения по духовни въпроси.

Решение по делото [Papageorgiou and Others v. Greece, nos. 4762/18, 6140/18](#)

Виж по-долу в раздел [„Други права“](#).

8. ДРУГИ ПРАВА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Налице е нарушение на чл. 13, във връзка с чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, тъй като в производството по жалбата срещу заповедта за експулсиране съдът е разгледал главно данните за застрашаване на националната сигурност и законосъобразността на заповедта от гледна точка на националното право, а по отношение на твърдения от жалбоподателя риск се е ограничил да отбележи, че липсва яснота по въпроса за заплахата, която го грози, и правата, чиято защита той търси, без да анализира общото положение в Сирия. Освен това обжалването не спира автоматично изпълнението на заповедта, а искането на жалбоподателя за спиране е отхвърлено по съображения за защита на националната сигурност. Производството по исканията за статут на бежанец или хуманитарен статут няма за цел упражняване на контрол върху законността на заповедта за експулсиране и нейния ефект от гледна точка на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, а и Върховният административен съд ги е отхвърлил, като е отбелязал тежкото положение в Сирия, но е приложил националното право, според което съображенията за национална сигурност надделяват над наличието на риск в държавата по произход.

Решение по делото [O.D. c. Bulgarie \(n° 34016/18\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Особеното значение, което Конвенцията придава на чл. 3, изисква договарящите държави да предвидят, освен компенсаторните средства за защита, и ефективен механизъм за бързо преустановяване на забранено от чл. 3 третиране. В противен случай възможността за бъдещо присъждане на обезщетение би легитимирала особено тежки страдания в нарушение на тази основна разпоредба от Конвенцията и би смекчила по недопустим начин задължението на държавата да съобрази стандартите си за задържане с изискванията на Конвенцията.

Решение по делото [G.B. and Others v. Turkey \(no. 4633/15\)](#)

Виж по-горе в раздел [„Свобода и сигурност“](#).

При прочит на второто изречение на чл. 2 от Протокол № 1 в светлината на чл. 9 от Конвенцията, първото изречение на разпоредбата гарантира на учениците право на образование, което уважава правото им да бъдат или да не бъдат вярващи.

Когато държава – страна по Конвенцията включва религиозно обучение в учебната програма, е необходимо, доколкото е възможно,

да се избягва ситуация, която изправя учениците пред конфликт между предоставяното от училището обучение и религиозните или философски убеждения на родителите им.

Решение по делото [Papageorgiou and Others v. Greece, nos. 4762/18, 6140/18](#)

Фактите: Обединените за общо разглеждане жалби са подадени от две ученички и техните родители. Те били засегнати от наредба на министъра на образованието от 2015 г. (отменена през 2018 г.), според която задължителното по конституция и закон обучение по предмет „религия“ се отразявало в удостоверенията за завършено образование, а учениците, които не били източноправославни християни, т.е. учениците с различни религиозни или философски убеждения и нерелигиозните ученици, позоваващи се на убежденията си, могли да бъдат освободени от курса, ако родителите подадат до директора на училището приподписана от учителя писмена клетвена декларация, че детето им не е източноправославен християнин. Директорът бил длъжен да провери верността на декларираните обстоятелства и дали в представеното удостоверение за раждане на детето е отразена различната религия на родителите, да ги предупреди за наказателната отговорност, която носят, както и да сигнализира прокуратурата за неверни декларации. През 2017 г. родителите се обърнали към Върховния административен съд с искане за отмяна на новите учебни програми по религия за съответните степени на училищно образование, като изложили и съображения, че уредената с наредбата от 2015 г. процедура за освобождаване противоречи на членове 8, 9 и 14 от Конвенцията. Подали и молба за разглеждане на искането по бърза процедура преди началото на учебните занятия, но тя не била уважена и делото било отлагано многократно след започването им.

Решението:

32-34. Жалбоподателите се оплакват, че в нарушение на чл. 9 от Конвенцията родителите са били задължени да представят клет-

вени декларации, че дъщерите им не са православни християни, за да бъдат освободени от изучаването на религия, както и че тези декларации са били част от училищното досие и директорът е трябвало да проверява верността им. Твърдят, че това съставлява неприемлива намеса в правото им на личен живот, гарантирано от чл. 8 от Конвенцията, както и че държавата не е изпълнила задължението си да осигури, съгласно чл. 2 от Протокол № 1 към Конвенцията, че включената в учебната програма по религия информация ще бъде поднесена обективно, критично и плуралистично, както и в съответствие с религиозните и философски убеждения на родителите.

35-37. В предварителния анализ на дължимия подход по делото Съдът припомня, че в някои случаи съдържанието на чл. 9 може да се припокрива със съдържанието на други разпоредби от Конвенцията, т.е. едно и също оплакване може да попада в обхвата на повече от една разпоредба. В такива случаи Съдът избира да оценява оплакването според разпоредбата, която намира за най-относима към обстоятелствата, но я тълкува и в светлината на останалите разпоредби. Като припомня практиката си по чл. 2 от Протокол № 1, Съдът посочва, че по своето естество тази разпоредба е *lex specialis* по отношение на чл. 9 от Конвенцията, поне в случаи като настоящия, в които става въпрос за задължението на държавите – страни по Конвенцията да зачитат правото на родителите да осигуряват на своите деца образование и преподаване в съответствие с техните религиозни и философски убеждения при изпълнение на функциите, поети в областта на образованието и преподаването (*Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland*, no. 29086/12, § 90 и *Lautsi and Others v. Italy* [GC], no. 30814/06, § 59).

38-39. Съдът разглежда оплакванията предимно от гледна точка на второто изречение на чл. 2 от Протокол № 1, тълкувано не само във връзка с първото изречение на тази разпоредба, но и с чл. 9 от Конвенцията (*Folgerø and Others v. Norway* [GC], no. 15472/02, § 84), който гарантира свобода на мисълта, съвестта и религията, включително свободата да не се изповядва религия, и налага на държавите „задължение

за неутралност и безпристрастност”. При прочит на второто изречение на чл. 2 от Протокол № 1 в светлината на чл. 9 от Конвенцията, първото изречение на разпоредбата гарантира на учениците право на образование, което уважава правото им да бъдат или да не бъдат вярващи (*Lautsi and Others* [GC], § 78).

40-59. Съдът отхвърля възраженията за недопустимост, между които и за неизчерпани ефективни вътрешноправни средства за защита, с мотив, че в резултат от многократните отлагания на разглеждането на искането за отмяна на учебните програми в продължение на месеци след започването на учебната година, въпреки необходимостта от бързо решение, това средство е изгубило голяма част от своята ефективност.

60-68. Към първоначалните си аргументи жалбоподателите добавят, че ако бяха подали декларации, биха се изложили на наказателно преследване, както и че тези декларации са част от училищното досие и това би разкрило убеждения и чувствителни лични данни извън обхвата на гаранциите, предвидени в Директива 95/46/ЕС (за защитата на лични данни) и закона. Правителството възразява, че някои от жалбоподателите изобщо не са подали искане за освобождаване, придружено или не от декларация. Подадените декларации във всички случаи щели да бъдат съхранявани и обработвани в съответствие с приложимия закон за тяхната защита. Жалбоподателите всъщност искали не освобождаване от религиозно обучение, а въвеждане на обучение, съответстващо на техните убеждения, но Конвенцията не налагала такова задължение на държавата.

69-74. Съдът е допуснал и разгледал *amicus curiae* становища на три организации (National Secular Society, Greek Helsinki Monitor и Hellenic Foundation for European and Foreign Policy – Grassrootsmobilise Research Programme). Те представят аргументи в подкрепа на оплакванията на жалбоподателите и твърдят, че изискването да се сочат причини за желанието за освобождаване от религиозно образование противоречи както на Конвенцията, така и на Международния пакт за граждански и политически права. Учениците не изучавали

просто православната вяра, а православната вяра като национална вяра и това се подкрепяло от факта, че курсът се преподава изцяло от източноправославни теолози. Механизмът за освобождаване принуждавал родителите да разкриват личните си убеждения и да преценяват ползата от освобождаване на децата си от курс, който ги индоктринира в различна вяра, в сравнение с потенциалното им стигматизиране и изолация, ако бъдат освободени.

75-80. Съдът припомня, че второто изречение на чл. 2 от Протокол № 1 цели да осигури възможността за плурализъм в образованието, която е от основно значение за опазването на „демократичното общество” по смисъла на Конвенцията. Тази възможност предполага задължение на държавата да се погрижи включената в програмата информация да бъде предадена по обективен, критичен и плуралистичен начин. На властите е забранено да си поставят за цел индоктриниране, което може да бъде сметено за липса на уважение към религиозните и философски убеждения на родителите (*Folgerø and Others*, § 84 и *Lautsi and Others*, § 62). В допълнение към негативното задължение (за ненамеса), думата „уважава”, която означава повече от „признава” или „има предвид” (убеждението), подразбира известно позитивно задължение на държавата (*Lautsi and Others*, § 61). Изискванията за такова „уважение” обаче предполагат широка свобода на преценка на държавата при определянето на необходимите мерки с оглед на нуждите и ресурсите на общността и отделните индивиди. В контекста на чл. 2 от Протокол № 1 това понятие не може да бъде тълкувано като възможност за родителите да изискват определена форма на преподаване (*Lautsi and Others*, § 61). Макар да не са намирали предоставянето на информация по религия за противно на Конвенцията само по себе си, в практиката си органите по Конвенцията внимателно са преценявали дали учениците са били задължени да участват във форми на религиозно служение или са били изложени на някаква форма на индоктриниране. В този контекст условията за освобождаване също са били приемани за фактор, подлежащ на оценка (*Hasan and Elyem Zengin v. Turkey*, no. 1448/04, § 53). Това тълкуване на второто

изречение на чл. 2 от Протокол № 1 съответства както на първото изречение на тази разпоредба, така и на членове 8 до 10 от Конвенцията и на нейния общ смисъл и дух като инструмент за поддържането и утвърждаването на идеалите и ценностите в демократичното общество. Това е особено вярно като се вземе предвид, че преподаването е неразделна част от процеса, в който училището се стреми да постигне целите, за които е създадено, включително развитието и оформянето на характера и умствения капацитет на учениците и тяхната лична независимост.

81-82. Според Съда основният въпрос по делото е за наложеното на родителите задължение да представят клетвена декларация, че децата им не са православни християни, за да бъдат те освободени от часовете по религия. При конкретните обстоятелства самото съдържание на преподавания в тези часове материал не е пряко свързано с освобождаването от тях и Съдът не следва да го разглежда отделно. „Когато държава – страна по Конвенцията включва религиозно обучение в учебната програма, е необходимо, доколкото е възможно, да се избягва ситуация, която изправя учениците пред конфликт между предоставяното от училището обучение и религиозните или философски убеждения на родителите им.“ Независимо от разнообразните подходи при религиозното обучение в Европа, почти всички държави членки предлагат поне една възможност за учениците да изберат да не посещават часове по религия, като осигуряват механизъм за освобождаване от религиозно образование или възможност за посещаване на часове по друг предмет, или като обявяват участието в часовете по религия за незаадължително (*Hasan and Elyem Zengin*, § 71).

83-89. След обсъждане на отделните елементи и аспекти на условията за освобождаване в конкретния случай, Съдът приема, че действащата система е в състояние да натовари родителите с прекомерна тежест и с риска да разкрият чувствителни аспекти от личния си живот,

както и че такъв потенциален конфликт е в състояние да ги накара да се въздържат от искане за освобождаване, особено ако живеят в малка и религиозно компактна общност, както е на островите на жалбоподателите, където рискът от стигматизиране е много по-висок в сравнение с големите градове. Жалбоподателите сочат, че всъщност са се въздържали от искане за освобождаване не само поради страха от разкриването, че не са православни християни, в среда, в която огромното мнозинство принадлежи към определена религия, но и защото на освободените ученици не са се предлагали алтернативни предмети и това би намалило отразените в дипломите им образователни часове само заради декларираните им убеждения. Въпреки че родителите не са били длъжни да разкрият религиозните си убеждения, изискването за представяне на клетвена декларация представлява натиск за възприемане на определено поведение, от което може да се заключи, че самите те и техните деца имат или нямат определени религиозни убеждения. Както Съдът е постановил по делата *Alexandridis v. Greece* (no. 19516/06, § 38) и *Dimitras and Others v. Greece* (nos.42837/06 и др., § 78), „свободата на изповядване на религия съдържа и негативен аспект, а именно правото на индивида да не демонстрира религиозните си убеждения и да не бъде задължаван да действа така, че да позволи да се направят заключения дали той или тя има или няма такива убеждения“. „Властите не са имали право да се намесват в сферата на съвестта на индивидите и да установяват личните им религиозни убеждения или да ги задължават да разкриват своите убеждения по духовни въпроси.“

90. По тези съображения Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателите не са използвали процедурата за освобождаване от обучение по религия, и установява нарушение на правата им по второто изречение на чл. 2 от Протокол № 1, тълкувано в светлината на чл. 9 от Конвенцията.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Анна Гаврилова-Анчева*
Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*
За изготвянето на броя допринесоха *Здравка Калайджиева, София Разбойникова,*
Диляна Гитева, Диляна Маркова, Георгица Петкова, Искър Искъров, Христо Пешев.

Е-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.